પ્રકાશકીય નિવેદન....

જે આત્મા આંતરિક યાત્રા કરીને આત્મવિકાસ સાધી તરી પેઢીના પેઢીઓને સેંકડો વર્ષ સુધી જે જ્ઞાન આપી શકે છે તેના જેવો બીજો કોઈ ચમત્કાર નથી. એ ચમત્કાર સર્જી શકે છે સાધક. સંયમ, ચારિત્ર અને તપ દ્વારા જેમણે પોતાના આત્માને શુદ્ધ, પવિત્ર કર્યો છે એમનુ વચન પ્રવચન બની જાય છે. જે ચમક ટનબંધ હીરા પણ આપી શકતા નથી તેવી આત્મિક અને આધ્યાત્મિક ચમક એક સાધક આપી જાય છે. જે પ્રમાદમાં પડેલા આત્માઓને પ્રભુભક્તિમાં જોડી દે છે વિલાસમાં આળોટતા જીવોને આરાધનામાં આગળ કરે. અનાચારમાં રાચતાને આચારની ઊંચી ટોચે પહોંચાડી આપે. એના વચનમાં માણસને માનવ બનાવી આપવાની તાકાત ગજબની હોય છે.

આપની પાસે આ એક નાનકડા પ્રવચનનો રસથાળ રજૂ કરતાં હું પરમ હર્ષ આનંદ અનુભવું છું. જેમની વાણી તપભીની છે જેમનું જીવન સંયમથી સુશોભિત છે. શાસ્ત્રોનો ગહન-ઊંડો અભ્યાસ છે. અધ્યાત્મિક ઊંડાણની અનુભૂતિપૂર્વક બોલે છે. દર્શનશાસ્ત્રો અને ન્યાયશાસ્ત્રો, તત્વજ્ઞાન અને તર્કશાસ્ત્રોના પ્રકાંડ વિદ્વાન છે તે વર્ધમાન તપોનિધિ **આચાર્યદેવ શ્રી વિજયભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ** વડે મળી આ એક પ્રવચન પ્રસાદી આ નાનકડી પત્રિકામાં ઉતારેલ છે.

આજથી પચ્ચીસ વર્ષ પહેલાં પૂજ્યપાદશ્રીએ મુંબઈ શહેરમાં વહાવેલી પ્રવચન ગંગાને ઝીલવાનું અનુપમ કાર્ય પૂજ્યપાદ **મુનિશ્રી ભદ્રગુપ્તવિજયજી મહારાજ સાહેબે** સુંદર કર્યું. એ પ્રવચનને અત્યંત ઉપયોગી જાણીને પુસ્તકરૂપે પ્રગટ કરતાં ગૌરવ અનુભવું છું. સર્જનહાર મુનિવર્યશ્રીનો અંતઃ કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરું છું.

આ પ્રવચનમાં પૂજ્યપાદ આચાર્યશ્રીએ આત્માના ઉત્કર્ષ ને તેના આધારભૂત ધર્મસાધના અને ધર્મના ગહન રહસ્યો બતાવી આપણા ઉપર જે ઉપકાર કર્યો છે તે બદલ અમે તેમના અંતઃકરણપૂર્વક ઋણી છીએ. પ્રાન્તે આ શુભેચ્છા —

સાધકને સાધનામાં બળ આપજો.
પ્રમાદીને ધર્મ આરાધનામાં ઉત્સાહ પ્રેરજો
જ્ઞાનપિપાસુની પ્યાસ છીપાવજો
કેવળ એકમાત્ર અપેક્ષા સાથે
પ્રાન્તે કે આ પ્રવચન પ્રસાદી

દિવ્યદર્શન
૬૮, ગુલાલવાડી,
ત્રીજે માળે,
મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૪.
૨૦૩૬

આપનો નમ્ર
કુમારપાળ વિ. શાહ

વંદન અનુમોદન

ન્યાયવિશારદ

પરમ પૂજ્ય **આચાર્ય શ્રી વિજયભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી** મહારાજની વર્ધમાન તપની ૧૦૮ મી ઓળીની અતિકઠિન તપશ્ચર્યાની.

અમારા સંસારી પિતાશ્રી પ. પૂ. **મુનિવર્ય શ્રી ચંદ્રસુંદર વિજયજી મહારાજ**ની લાગટ ૨૨૩ આયંબીલની તપશ્ચર્યા બે વાર ૧૦૮ આયંબીલ તથા વર્ધમાન તપની ૩૬ ઓળી, ૩૪ ઉપવાસ, ૩૦ ઉપવાસ ૧૬ ઉપવાસ તથા સિદ્ધિતપ આદિ અનેકવિધ તપશ્ચર્યાઓ કરનાર

પરમ પૂજ્ય **સાધ્વી ઇંદ્રપ્રભાશ્રી મહારાજ** [[illegible] મહારાજના [illegible] ની ૧૦૦ આયંબીલની તપશ્ચર્યા કરનાર

તથા

તેમના શિષ્યા પરમ પૂજ્ય **સાધ્વી ભવ્યનંદાશ્રીજી મહારાજ સાહેબ**ની ૫૦૦ આયંબીલની તપશ્ચર્યા કરનાર.

તપસ્વી [illegible] મહાન આત્માઓની તપની અનુમોદના કરી એમને ભાવપૂર્વક [illegible] કરીએ છીએ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

મુંબઈ.

જીવન સંગ્રામ

મુંબઇ. નેમિનાથજી ઉપાશ્રયમાં
અપાયેલ જાહેર વ્યાખ્યાન

જીવન સંગ્રામ એટલે જીવનની સાથે સંગ્રામ.

જીવન સંગ્રામ એટલે જીવનભર સંગ્રામ.

જીવન સંગ્રામ એટલે જીવનને માટે સંગ્રામ...ઇત્યાદિ

એક એક અર્થની ઘણી વિવેચના થઈ શકે તેમ છે. ગમે તે અર્થ લો પણ પહેલું એ સમજી રાખવાનું છે કે **સંગ્રામ માટે આત્માએ સુભટ બનવું પડશે. સુભટગીરી શા માટે? વિજેતા બનવા માટે.** શેના વિજેતા? વિજય શાનો? ફ્તોહ કોની? આ વાત વિચારવાની છે. વર્તમાન જીવન એવું હોવું જોઇએ કે જેથી જન્મ-મરણની ચાલુ ગડમથલ અટકે. મૃત્યુ વિનાનું શાશ્વત જીવન પ્રાપ્ત થાય. વર્તમાન જીવન પછી જો કાંઇ ન હોય તો તો વિચારવાની જરૂર નથી; કોઈ પ્રવૃત્તિની જરૂર નથી. પણ **જ્યાં જન્મ-જીવન-મરણની પરંપરા ચાલુ જ હોય ત્યાં વિચારણા જરૂરી છે.**

આત્માની સનાતન સ્થિતિ અને સ્વતંત્ર હયાતી હોવાના પ્રમાણો છે. **તેથી જ આ જીવન એવું જીવાવું જોઇએ, ને એનાથી એવી ફ્તોહ મેળવવી જોઈએ, કે વારંવાર જન્મ-મરણ કરવાની સ્થિતિનો નિકાલ આવી જાય; કાયમની અજર અમર સુખ-શાંતિ આત્મા માટે નિશ્ચિત થઈ જાય.** એ જીવન કેવું હોય, કેવા પ્રકારે જીવાય, આદર્શ કેવા હોય, વગેરે તમામ વિચારવાનું છે. 'જીવનસંગ્રામ' એટલે **જીવન માટે અર્થાત્ નવીન પ્રકારના જીવન માટે, જીવનથી અર્થાત્ ચોક્કસ પ્રકારના જીવનથી, અને જીવનમાં અર્થાત્ વર્તમાન જીવનમાં સંગ્રામ.**

પાણિગ્રહણનો પ્રસંગ :—

[illegible] [illegible] [illegible] કે ? તો [illegible] [illegible] પડશે, [illegible] નિર્ધાર કરવો પડશે. [illegible] [illegible] [illegible] ન [illegible]. [illegible] [illegible] ચાલે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ન [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] દશા નહિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કાંતિલ [illegible] [illegible] હશે ? એનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! અને [illegible] પણ કેવી હશે ? [illegible] [illegible] કે [illegible] કાંતિલ [illegible] [illegible] પ્રસંગે [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] લાગ્યો, '[illegible] નહિ તો આવું શું ?' નવીન [illegible] કાંતિલ કન્યાના રૂપને જોઈ ચિંતવવા લાગ્યો, '[illegible] [illegible] [illegible] હું આને [illegible] લાગ્યો છું. તેને ય કોઈ [illegible], [illegible] તો [illegible], નહિ તો [illegible], પણ...પણ...આવું શું ?' [illegible] [illegible] [illegible] નથી. [illegible] જો, આમાં પત્ની પરની

પાણી તો ચઢાવ્યું, ક્ષત્રિય ભાયડો જરા ચાલ્યો પણ ખરો; પણ પાછો અટક્યો. ક્ષત્રિયાણીને થયું,—'હાય રે હાય! આ તો જુલમ થાય છે! કોઈ જોશે તો એને થશે કે આ પત્નીજ એવી હલકી હશે, કે જે પતિને રોકી રાખતી હશે. અથવા આ છોકરીના માબાપ કેવા મૂર્ખ કે આવા કાયરને દીધી! બિચારા મારા સુયોગ્ય માતાપિતા વગોવાશે.'

જીવનસંગ્રામ માટે શું શું કરવાનું ? :-

આ તો દૃષ્ટાંત છે. પણ તમારા જીવનમાં તમારી સ્થિતિ તરફ નજર કરજો. **આત્મહિતની કમાઈની પળે, સિદ્ધાંત રક્ષાના પ્રસંગે, દેવ-ગુરૂ ધર્મ પર આક્રમણોની કટોકટીની પળે:એ લોહીમાં થનમનાટ કેવો છે એ જાણો!** એ હશે તો જ જીવનસંગ્રામ ખેડવાનું થશે. સંગ્રામ શી રીતે ખેડાય? શી રીતે ખેલાય? જીવન-સંગ્રામથી ગંજાવર લાભ મેળવવા છે ને? **જીવનસંગ્રામનો વિષય મોટો છે પણ ગહન નથી એટલે ભારે જવાબદારીવાળો છે! ગહન નથી એટલા માટે કે બહુ સૂક્ષ્મતત્વજ્ઞાનની જરૂર નથી.** વિષય સમજ્યા પછી જીવનના આદર્શો ફેરવવા પડશે, પ્રવૃત્તિઓ પલટાવવી પડશે, વૃત્તિઓના વળાંક ફેરવવા પડશે. અનેકવિધ ત્યાગ કરવા પડશે; ઉપરાઉપરી તન-મન-ધનના ભોગ આપવા પડશે. આત્માની એવી તૈયારી જોઈશે. સંગ્રામ માટે જાણે શું શું કરી નાખું એવી તમન્ના જોઈશે. મહત્તા-શાંતિની કાંઈ કિંમત નથી. ખુદ તીર્થંકર દેવ સુદ્ધાએ એવા જીવનસંગ્રામ ખેલ્યા છે. એ માટે ખૂબ ખૂબ તમન્નાઓ સેવી છે. **ત્યારે જ એ મહાપુરુષો જીવન-સંગ્રામ ખેલીને વિજય વરમાળને**

મર્યા. ત્યારે જ ત્રિભુવનનાથ શ્રી વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા બન્યા.

ક્ષત્રિયાણીનો વિષાદ :–પેલો ક્ષત્રિય પાછા પગલાં માંડે છે. ત્યાં એને જોઇને નવ પરિણિતા સાચી શૂરી ક્ષત્રિયાણીનું પણ મોં પડી ગયું ! એના હૃદયને ઘા લાગ્યો ગભરાઇ ઉઠી, 'હા ! હા ! હું કોના પનારે પડી ?' કોણ ગભરાય ? રજપુત કે રજપુતાણી ? **નવરંગી નવોઢા ગભરાય, તો શા માટે ? વિષયસુખ લુંટાય એથી ? કે ક્ષત્રિવટ લુંટાય એથી ?** ભલે એ બહુ ભણેલ ન હોય, પરલોકની વાત ન યે સમજતી હોય, પણ એટલુ તો એના મનને નિર્ણીત છે કે, **'જગના રંગને આંખો ન કરાય ?** જંગમાં પતિ કદાચ પરલોક સીધાવે તો પણ પોતે જગતમાં મહાસતી–મહાસાધ્વી ગણાવાની ! જગત જાણશે કે જેના પનારે એ પડી, તે બહાદુરીથી ગયો છે !' આર્યદેશની નારીની આ ધગશ હતી. નારી રત્નો તો વિશિષ્ટ વિધાત્રી છે. પશુ જેવામાંથી નર બનાવે છે ! સંત બનાવે છે ! આ ભારતભૂમિ છે. નારી એની આર્ય સંસ્કૃતિ અને શિક્ષણ પામીને ઉત્તમ નર તો શું, દેવ અને મહાદેવ બનાવે છે ! ઉચ્ચ સંસ્કૃતિના શિક્ષણ લઈ સાચા જીવનસંગ્રામ ખેલાવનારી ભારતની સંસ્કૃતિ અને સંસ્કારી નારીઓ જબરદસ્ત પ્રેરણાના અમીપાન પાઈ શકે છે.

કલંકની વિચારણા :–ક્ષત્રિયાણી મુંઝાય છે. "ગજબ થાય છે. એમનું કલંકએ મારા જીવનમાં કલંક ! એમના અને મારા માતાપિતાને કલંક ! લોક કહેશે શું ?" તે વખતે કલંકની આવી વિચારણા હતી. આજ કાળ ફરી ગયો છે. કલંક લાગ-

વાની મોટે ભાગે આજે પરવા નથી. કલંક જાતને લાગો, કે કુટુંબને લાગો, કોઈ પરવા નહીં. આપણા જ દેશબંધુ, ધર્મબંધુ જ્ઞાતીબંધુ બેકારી-ભૂખમરો આદિમાં સબડે તેની કોને પરવા? 'અમારૂં ભરાઓ, બીજાની અમને પડી નથી.' એ એક જ વાત છે. સ્વાર્થ સાધવા માટે અને લોકોમાં મોટા ગણાવવા માટે સાચું-જૂઠું (કાળાં-ધોળાં) કરી, યેનકેન પ્રકારેણ ભૌતિક પદાર્થો કેમ મેળવવા, તે માટે લક્ષ્મી કેમ મેળવવી-વધારવી કે જે આખરે અવશ્ય મૂકીને જવાની છે,-એજ એક ધૂન આજે મોટે ભાગે દેખાય છે.

ફરેલા કાળમાં શૌર્ય જરૂરી છે:-કહે છે કાલ ફરી ગયો. પણ ભુમિ એજ છે, હવા એજ છે. જો કાલ ફર્યો તો તેની સામે વધારે શૌર્યની જરૂર છે. શક્ય એટલું તમામ થઈ શકે તેમ છે. ઇતિહાસમાં અનેક વાતો અંકાએલી છે. તેમાં જેવા નામનો છે ભૂતકાળના નરનારીના, એવા આજે પણ નરનારી છે! ક્યાંક ખૂણે રહી કામ કરનાર! જંગલમાંના ગુલાબની જેમ, જે ક્યાં અને ક્યારે ઉગ્યું, ખીલ્યું, કરમાયું, તેની ખબર ન પડે, પરમાર્થની સુવાસ પાથરવામાં જીવન પુરૂં કરે, પણ કોઈ જાણે નહિ.

પેલી ક્ષત્રિયાણી, હવે મુદ્દાને આગળ કરી, કડક બની બોલી: "બાળા કેમ? શરમ નથી આવતી?"

[illegible] "હું" "હું" કહે છે, [illegible] મુખ માંથી [illegible]!

આ આપણા છે. પણ કર્તવ્ય વિચાર પરાયણ!

[illegible] અનેક છે પણ [illegible]!

[illegible]

પેલો કહે છે. "વિચાર તમારો જ તો !"

હવે ક્ષત્રિયતનયા સંભળાવે છે. "શમશેરમાં જીવન સમજનાર ક્ષત્રિયને જ્યાં પ્રાણની પણ પરવા ન હોય, ત્યાં સ્ત્રીની પરવા ? લાવો મનેઆપો શમશેર."

પેલો કહે છે :- તો તો મને જવામાં ય શો વાંધો છે ? વાંધો છે તમારા વિયોગનો. હું હું હું હું—"

વાસનાના ગુલામડાઓને શું આવડે ? આજ 'હુંહુંહું !'

ક્યાં વીર પત્ની ! ક્યાં ગુલામડો પતિ ! પત્નીનું કહેલું કોરાય છે. પણ પેલા કામવાસનાના ગધેડા બનેલાને આની કરમી પીડાનું શું ભાન ? ક્ષત્રિયાણીને આવા પતિ સંઘાતે પાનું પડવા બદલ ભારે શરમ લાગે છે. કોણ શરમાય ? કાયર કે શૂરવીર ? અહીં તો શૂરવીર યુવતી કાયરની પત્ની બની શરમાય છે. શીખવા જેવો છે એનો સ્વભાવ.

એ કહે છે—"તમારૂં કર્તવ્ય વિચારો ! જેની ખાતર તમે પાછા પગ ભરો છો, એ કાલે દગો નહિ દે, એની શી ખાત્રી ?"

એટલે સમજ્યા ને ? સ્ત્રી ય દગો દે ! ને ચુકતું કર્તવ્ય ગુમાવ્યું માથે પડે. એની ખાતર સિદ્ધાંતનો માર્ગ ન ચૂકાય. આ ક્ષત્રિયાણીના હૈયામાં માત-પિતાએ કયા સંસ્કાર રેડ્યા હશે ? શ્રાવિકા (શ્રાવક પુત્રી) પરણીને સાસરે જાય, પતિને કયો પંથ સુઝાડે ? પણ કોણ ? જેને ગળથુથીમાં મળ્યું હોય તે ને ? આજે શિક્ષણ કયું ? આજે તમારી પુત્રીઓ-પુત્રોના શિક્ષણમાં તમે શું ધર્મસાધના, શુભ ભાવના, તત્ત્વચિંતન પૂરો છો ? ના, ઊલટું અવસર આવે પૂછો માંગો છો ? કેમ મેટ્રીક છે ? બી. એ. છે ? એમ. બી. બી. એસ. છે ? આજે ભારતના

આ [illegible] આ શિક્ષણ આ શિક્ષણમાં [illegible]
ગાળામાં અજ્ઞાનતાનું શું? અજ્ઞાન કે પરિણામ! શિક્ષિત
નેતાઓ. ફેશનેબલો. [illegible] સી જડ [illegible] શિક્ષા-
ગતી! આ શાન શું? પણ [illegible] આગાંથી
અજ્ઞાન-અજ્ઞાનતાના ઉપાય [illegible] શકે. [illegible] સંસ્કાર [illegible]
આપો. કુંભાર [illegible] માટીને [illegible] તેમાં [illegible]
નેત્રો કરશે તો તે માટીનું [illegible] ત્યાં જ જવાનું.

બીજો એક ક્ષત્રિય

આજે શિક્ષણ સત્ય, દયા, સદાચાર વગેરેનું? કે જડના વિજ્ઞાનનું? આજની રીતભાત, ફેશન, ઉચ્છૃંખલતા, ઉદ્ભટ વેશ, આચાર વિચારને આલોકદર્શી કે પરલોકદર્શી? તમારે પનારે પડેલા નિર્દોષ વારસદારોની જવાબદારી તમારે માથે છે. આ ભવથી આગળ એને હવે નીચેની ગતિ અટકે તેવું શિક્ષણ તમારે આપવાનું છે. શ્રાવક-શ્રાવિકા શિક્ષણ કેવું આપે?

એક ક્ષત્રિયની વાત છે. કોઈ રાજકુમારીને રક્ષણ આપવા અંગે એ પોતાની માતાને પૂછવા આવ્યો, 'તેને બચાવવા જવું કે નહિ?' માતાને ખેદ થાય છે. પોતાની જાત માટે! પુત્ર ખેદનું કારણ પૂછે છે. માતા કહે છેઃ "બેટા તારો વાંક નથી; વાંક મારો છે. તું નાનો હતો ત્યારે મારે હાથે થયેલી ભૂલનું આ પરિણામ છે કે તું આજે, શરણાગત કન્યાને બચાવવા જાઉં કે નહ, એ પૂછવા આવે છે! તું હતો ધાવણો. એકવાર હું સ્નાન પૂજામાં રોકાયેલી, તું ભૂખ્યો થયો, લાગ્યો રડવા, દાસી હાજર હતી. કોઈ દિવસ નહિ, ને તેજ દિવસે મેં મૂર્ખીએ તેને ઇશારો કર્યો. તેણે તને ધવરાવ્યો, તરત જ હું ભાનમાં આવી, મારી ભુલ સમજાણી, પૂજામાંથી ઉઠી તરત જ

મેં તને ઉંધો કર્યો. માથું નીચે, પગ ઉંચે. ઉલટી થઇ, દૂધ નીકળી ગયું. છતાં બેટા જે એક બે ટીપાં અંદર રહી લોહીમાં ભળ્યા હશે, ને રગેરગમાં પરિણમી ગયા હશે, તેનું જ આ પરિણામ છે. વાંક મારો! નહિતર આમાં પૂછવાનું હોય?" પેલો સાંભળી લજવાણો; તરત જ ઉપડયો અને રાજકુમારીને રક્ષણ આપ્યું.

સંતાનોના સંસ્કાર બગડવા માટે વાંક કોનો?

વૃત્તિ પ્રવૃત્તિનું ઘડતર ગર્ભથી થાય છે. આર્ય દેશમાં શું નર, કે નારી, શું બાલ, યુવાન, કે વૃદ્ધ, આ સંસ્કાર હતા. બાળકોને ગર્ભથી સંસ્કાર પડે છે. માતાની વૃત્તિ તથા પ્રવૃત્તિના ઓળા ગર્ભ પર પડે છે. એની અસર ગર્ભમાં ઉતરે છે. **માટે જ આ ભારતવર્ષની ભવ્ય ભામિનીઓ એક પણ દુષ્ટ વિચારને ય હૃદયને સ્પર્શવા દેતી નથી!** તો તેના આચારની તો વાત કેટલી ઉજળી! વિચારનું પ્રતિબિંબ ગર્ભમાં પડે છે. માટે એક પણ મલીન વિચાર સંતાન ગર્ભમાં હોય ત્યારથી નજ કરાય. એવા વિચારની ઝાંખી પણ ન થાય. તેની સતત કાળજી રાખે. આથી જ ગર્ભિણી સ્ત્રીઓએ હલકા પ્રકારની વાતો પણ ન કરવી કે ન સાંભળવી જોઈએ, તેવા ચેનચાળાય ન કરવા જોઇએ, હલકું વાંચનન વાંચવું જોઈએ, તેવા દૃશ્યો ન નિહાળવા જોઇએ....

જીવનસંગ્રામ ખેલાવનારે આંખ લાલ પણ કરવી પડે :— પેલી ક્ષાત્રયાણી પાણી ચઢાવે છે, છતાં હજી આ મોહાંધને આગળ વધવાનું મન થતું નથી એને બાયડો (ક્ષત્રિય) કહેવો કે નહિ? શાસ્ત્ર પણ તમને ત્યાગ વૈરાગ્યમાં વીર્ય

હારવાના સવાલ કરે છે. પણ તમે [illegible] ભાગમાંથી જરાય ન જ ગયો તો તમે પુરુષાર્થી કે નિઃસત્ત્વ ?

મંત્રી વિમળશાનો પ્રસંગ ખબર છે ને ?

પોતાની પત્નીને પૂછે છે કે 'કાં મંદિર મળશે, કાં પુત્ર. કહો, શું માગવું ? શું જોઈએ ?"

પત્ની પરમ-શ્રાવિકા છે, કહે છે, "મંદિર મળશે તો મોક્ષનાં દ્વાર ખુલ્લાં થશે, પુત્રથી તો વિષમય સંસાર વેલો વધશે"

કેવી સાત્ત્વિક પત્ની ! પુત્રની ઈચ્છા જરૂર છે; પણ મંદિરનો લાભ ગુમાવીને નહિ ! મંદિરનો લાભ મળવામાં પુત્રનો લાભ જતો રહે. તો ભલે જાઓ; એટલે સુધીની તૈયારી છે ! પતિ વિમળશા તો મહાસાત્ત્વિક છે જ. પત્ની ય એવી મળી છે. ત્યારે, પેલી ક્ષત્રિયાણી પોતાના વિલક્ષણ પતિને સંગ્રામ ખેલાવવા માગે છે. ભલે કદાચ સૌભાગ્ય હણાય, પણ પતિ નિઃસત્ત્વ બન્યો છે. એવા પતિને જરા ઠપકો પણ આપવો પડે, જરા આંખ પણ લાલ બતાવવી પડે, ટોણાં પણ મારવાં પડે. અમારે પણ તમારી પાસે જીવન-સંગ્રામ ખેલાવવાના છે; એટલે ટોણાં ઠપકા કરીએ ને ? યાદ રાખો, ટોણાં ઠપકાથી પણ આત્મા જાગે તોય એ ઉદયની નિશાની છે. પણ ક્ષત્રિય બચ્ચો હજી જાગતો નથી.

ક્ષત્રિયાણીનો ટોણો :—પત્ની કહે છે, "**ક્ષત્રિયાણી માતાની કુક્ષિને ભાર આપી એનાં યૌવન બગાડી જીવન તમે આ ધર્યાં ? તુચ્છ મોહમાં ઉચ્ચ ક્ષાત્રવટનાં કર્તવ્ય ચૂકતાં શરમ નથી ?**"

ક્ષાત્રવટના અદ્‌ભુત ધોરણ :- કેવા શબ્દો છે ક્ષત્રિયાણીના? પથ્થરને પાણી ચઢાવે એવા! કેમ? ઉત્તમ કુળનું ફરજંદ છે. ક્ષાત્ર લોહીનો પાક છે. પિતાના ઘેર ક્ષાત્રવટના સંસ્કારો પામેલી છે. એટલે પતિ એની એવી દયા ખાય કે 'કદાચ હું રણભૂમમાં ખપી જાઉં તો આ બિચારીનું શું થાય?'–એની એ વીર અંગનાને મન કોઈ કિંમત નથી એમાં પતિનું કશું જ ડહાપણ એને દેખાતું નથી 'ચાલો ઠીક છે પતિ સમજદાર મળ્યા, આપણા સંસારસુખ સલામત રહેશે' એવી કોઈ સંતોષની લાગણી એને નથી થતી. એને તો ઉલટું એમ થાય છે કે **'અરે મારા પતિ આવા કાયર? મને ક્ષત્રિય-પત્નીનો જશ નહિ અપાવનારા? મહાન રણસંગ્રામને બદલે મારા મળમૂત્રભર્યા ગાત્ર સામે જોનારા? ક્ષાત્ર કર્તવ્યને મૂકી બાયડી સામે જોવાનું પશુકર્તવ્ય બજાવનારા?...'** વિચારવા જેવું છે આ સાધ્વી નથી; બ્રહ્મચારિણી નથી; સંસાર સુખ જોઈ નાંખ્યા નથી, સંસાર સુખની અણસમજુ નથી. સંસાર સુખના કેટલાય હુંફાળા મનોરથ કરીને એ પૂરા કરવાનો અધિકાર હજી હમણાંજ એણે મેળવ્યો છે. કાયા સુકોમળ સોવનવરણી છે. પતિ પણ રૂપ–લાવણ્ય ભરેલો મળ્યો છે. આ સ્થિતિમાં એને જાણે એની કોઈ ભૂખ નહિ, કોઇ કિંમત નહિ, તે પતિ રણમેદાને સંચરવો જ જોઇએ એવું ઇચ્છે છે. એય પરવા નથી કે 'યુદ્ધમાં નથી ને કદાચ પતિનું મરણ થાય તો જીવનભરના સંસારસુખ નાશ પામે તો શું થાય?'–આ પરવા પણ નથી. તેમ પતિ બિચારાએ શું સુખ જોયા, એવીય દયા નથી. **એકજ ધુન છે કે ક્ષત્રિય-ક્ષત્રિયાણીપણાના મહાન કર્તવ્ય પહેલાં બજાવવાના.**

માનવદેહનું મોટું કાર્ય વિષયક્રીડા નથી. માનવ જીવનની મહત્તા આત્મધર્મના પાલનમાં એને લાગે છે. પશુદેહ કરતાં માનવદેહ લાખો દરજ્જે ઉંચો. ને એને રૂપસ્પર્શાદિ વિષયોથી વિડંબવા માટે નહિ. આવિકા રાજકન્યાઓ અને શ્રેષ્ઠીપુત્રીઓ પણ આવા ઉંચા ખ્યાલને ધરનારી હતી. તેથી સર્વશ્રેષ્ઠ ધર્મકર્તવ્ય આવીને ઉભું રહેતાં ભોગવિલાસ વીસરાઈ જતાં એટલે જ સાંભળીએ છીએ કે પૃથ્વીચંદ્ર, ગુણસાગર, સમરાદિત્ય, જંબુકુમાર વગેરેની પત્નીઓ ગલીચ શંગાર સુધ્ધાંને ભુલી, માત્ર પતિ જ કર્મસંગ્રામ ખેલે એમ નહિ, પણ પોતેય એ ખેલવા તૈયાર થઈ ગઈ. પશુ જીવન કરતાં મનુષ્યજીવનના ઉંચા કર્તવ્ય ન સમજે, પશુદેહ કરતાં મનુષ્યપણાનો દેહ કોઈ વિશિષ્ટ સાધ્ય સિદ્ધ કરવા માટે મળ્યો છે, તેય અનંતા પુણ્ય ખર્ચ કરવા ઉપર મળ્યો છે, એવું ન સમજે તેનું ભેજું પણ માનવી ભેજું કે પશુનું ભેજું? પશુના અજ્ઞાન ભેજામાં હીરા જેવા માનવભવ ખરીદવાના મહામૂલ્યના ખર્ચનો અને સદુપયોગના મહાલાભનો વિચાર સરખો ક્યાંથી આવી શકે?

ક્ષત્રિયાણી તલવાર લે છે :—ક્ષત્રિયાણીની ધીરજ ન રહી. હવે એણે ખાલી મોંઢાનો ઉપદેશ બંધ કર્યો. મોહનાં ઘેલાં કરતા પતિના હાથમાંથી તલવાર માગી લીધી. પતિ જાણે છે કે 'કદાચ એ પોતે લડવા જવા માગતી હશે! જોઉં એ કેવી રીતે જવા નીકળે છે! જો એ જવા નીકળે તો તો પછી મને જ જતાં આવડે છે.' ગમે તેમ પણ તલવાર એણે પત્નીને આપી.

વિશાલ માનસની ચાવી :—અહીં આ કર્તવ્યની સંગ્રામ ભૂમિ પર રણચંડી બનેલીની યોજના આખી જુદી જ છે! અને એ પતિના મોહાંધતાથી તુચ્છ બનેલા માનસમાં ન સમજાય એ સહજ છે. સ્વયં ઉચ્ચ યોજનાઓની સ્ફુરણા થવી, કે બીજાના ઉચ્ચ આશયોની કલ્પના આવવી, તે માટે વિશાલ માનસ જોઈએ છે

મનની વિશાલતા, પણ તોજ બની શકે કે જો કોઈ બીજી-ત્રીજી લંપટતા, મોહાંધતા, વિષયાંધતા, વગેરે ન હોય.

ઉચી કોટિની સાત્વિક વિચારણા કરવા માટે એ બધી અંધતા દૂર કરાવી દેવી જોઈએ. આ ક્ષત્રિયાણી અને ક્ષત્રિયમાં આટલો બધો ફરક છે, કે પતિ પોતાને મરદ છતાં વિષયનો અંધ અને બાયલો બન્યો છે! ને પત્ની અબળા જાત છતાં હૃદયની ઉદાત્ત અને મર્દાનગીવાળી છે. એ કામવાસનામાં, વિષયોમાં અંધ નથી. અલબત એ સાધ્વી નથી. એય હમણાં જ પરણીને હોંશે સંસાર સુખના કોડ લઈને આવી છે. પરંતુ તે કોડ અંધતાના કે લંપટતાના ઘરના નહિ. કેમ કે એની દૃષ્ટિ સમક્ષ એથી ઉંચા પારમાર્થિક માનવ કર્તવ્યો છે. જુઓ ત્યારે, એવો અવસર આવી લાગ્યો દેખાય કે જ્યાં હવે સંસાર સુખની લાલસા પડી મુકયે જ છૂટકો છે, જો ઉચ્ચ કર્તવ્ય સાધવા હોય ને જીવનમાં અપકીર્તિના કલંક ન વહોરવા હોય,—આવું જ્યાં દેખાય, તે વખતે જુઓ કે માણસ કેટલા બધા સાહસિક પરાક્રમ સુધી જઈ શકે છે!

રજપુતાણીનો આત્મભોગ :—રજપુતાણીએ એક હાથમાં તલવાર પકડી. બીજા હાથમાં પોતાના માથાનો ચોટલો પકડ્યો! પછી બોલી, '**જુઓ આ મનોહર મોઢાએ તમને લડાઇમ જતા અટકાવ્યા છે. પણ યુદ્ધનું ક્ષાત્રકર્તવ્ય કેમ પડતુ મુકાય? તો....**' એમ બોલતાં, રજપુત પતિ હજી તો આશ્ચર્ય અને ઈંતેજારીમાં પડ્યો છે કે આ આગળ શું હવે કહે છે, અને શું કરવા ધારે છે, ત્યાં તો આત્મભોગ દેવા આતુર બનેલી ક્ષત્રિયણીએ રણચંડી બની તરત જ મજબુત હાથે ઝટાક ક્તેક તલવાર પોતાના જ સુકોમળ ગુલાબી ગળા પર ચલાવીને ગળું કાપી નાખી પતિના હાથમાં આપતાં કહ્યું કે.... "**હ્યો, આ ગમતું અને દયાપાત્ર લાગતું મોઢું સાથે રાખી યુદ્ધમાં જાઓ એટલે નિરાંતે યુદ્ધનું કર્તવ્ય હવે બજાવી શકશે.**" ડોકામાંથી અને ધડમાંથી તો લોહીના ફુવારા છૂટી પડ્યા!! શુ આ! ભલભલાને એ જોતાં કમકમાં આવી જાય. પણ એ ફુવારાએ અને સ્રીના આવા પરાક્રમે અહીં તો રજપુતનું થીજી ગયેલું લોહી ઉકાળી મુક્યું. એક બાજુ ભારે પશ્ચાત્તાપ અને બીજુ જ્વલંત પ્રેરણા જાગી ઉઠી. શાનો પશ્ચાત્તાપ? પોતે ક્ષાત્રવટ ભુલી સ્રી રત્નના પ્રાણ નાશમાં નિમિત્ત બન્યાનો પશ્ચાત્તાપ! પ્રેરણા શાની? મરણીઆ બની યુદ્ધ ખેલવાની. પત્ની પ્રત્યેની દયામણી લાગણીના ભૂકા થઈ ગયા.

જીવન સાથે સંગ્રામ :—રણભુમિના સંગ્રામ જુદા, અને આવા જીવનસંગ્રામ જુદા ક્ષત્રિયાણીએ આ જીવનસંગ્રામ ખેલી બતાવ્યો છે. જીવનસંગ્રામ એટલે? એટલે એ જ કે પોતાના જે પોતાનું જીવન પતિને ક્ષાત્રવટ ભુલાવી

[illegible] પત્ની [illegible] પાસે [illegible] જીવનના અંત આવ્યો. શું [illegible] ? કે જીવન [illegible] [illegible] જીવન [illegible] ત્યારથી એના અંત આવ્યો.

વસ્તુપાલ : ગુરુ શ્રી [illegible]નું માન ભાંગ્યું લાગતું રાણાના મંત્રી વસ્તુપાલે અવસર આવ્યે રાજા વીરધ સામે માથું ઉંચક્યું. ક્યાં સુધીની તૈયારી? જીવન સંગ્રામ સુ

રત્ન શ્રાવક :—રત્ન શ્રાવકે સંઘરક્ષા ખાતર જીવન-સંગ્રા તૈયારી કરી. આવા તો અનેક દૃષ્ટાંતો છે.

ડોકું ગળે બાંધી યુદ્ધમાં :-

પેલી ક્ષત્રિયાણી હિંમત કેટલી! કેવુંક આત્મ-બલિદ જાત મહિલાની છતાં આત્મામાં જાગૃતિ આવીને કર્તવ્ ખેલના પાછળ જ્યાં મહાશક્તિ સજીવન બને છે, ત્યાં પછી વી પરાક્રમ ખેલાતાં વાર નથી લાગતી! આંખ સામે નારીનું સત્ત્વ જોયા પછી, એના પ્રત્યેના મોહમાં ચાલત થઈ ગયે પોતાનું સત્ત્વ રજપુતે સુસ્થિર કર્યું. તેથી હવે હવે પ ગુમાવ્યાનો શોક નથી, પણ એ જે ક્ષાત્રવટ બજાવી એનું અત્યંત ગૌરવ છે. એનું ડોકું માથાની કેશની (પોતાને ગળે બાંધીને પોતાની છાતીએ લટકાવ્યું! ઘોડે ચ ગયો લડવા! લોકોના વિસ્મય વચ્ચે યુદ્ધને જીતી આવ્યે કેમ કે અંગ-અંગમાં વિજળીક શક્તિ જાગી ઉઠી હત રોમ-રોમમાં સંગ્રામના નાદ ગાજી ઉઠેલા! જીવનસંગ્ર ખેલવા હોય તો આવી વિજળીક શક્તિ જગાવવી જોઈ

[illegible]

(ગ) [illegible] જ્ઞાનનાં સાધન.

[illegible] સુધી [illegible] સામે બહુ ઝગડ્યા. હવે અંદરમાં ઝગડો કરીએ. પણ તે [illegible] વૃત્તિઓ સામે નહિ, કિંતુ પાપવૃત્તિઓ સામે. પરમાર્થ વૃત્તિ[illegible] સામે ઝગડવાનું નહિ, પણ આપણી સ્વાર્થ વૃત્તિઓ સામે ઝગડ[illegible]

પાપવૃત્તિઓ સામે કેમ લડવું :-

એનો અર્થ એ કે દા. ત. મનમાં તૃષ્ણા જાગી કે હું [illegible] બે લાખ ભેગા કરી લઉં તો બહુ સરસ. પરંતુ ત્યાં જ સામે ભા[illegible] જગાડવાની કે "અરે! નાદાન જીવ મારા! આ લાપ ક્યાં લગા[illegible] સંસારમૂલં આરંભા, તસ્ય મૂલં પરિગ્રહો । પરિગ્રહથી આર[illegible]

સમારંભ (છેવટે માનસિક) જન્મીને સંસાર વધે છે. તું બહુ ભમ્યો. હવે બંધ કર." આમ સમજાવાનું ત્યાં પાછું મન કૂદે કે પણ દુનિયામાં ઉભા કેવી રીતે રહેવું, સારા ધર્મના કાર્ય કેમ કરવા તો ત્યાં સામે વળી ભયાનક ચાર ગતિ વિચારવી આનું નામ લડાઈ.

ધર્મવૃત્તિઓ સામે લડો નહિ : સંયોગના બહાના :-

હવે જુઓ કે કેટલીક વાર એવું બને છે ને કે આ ઉચ્ચ ભવમાં ધર્મ કરવા, ને પરમાર્થ સાધવા માટે માંડમાંડ ગુરુનો ઉપદેશ કે મિત્રની સલાહ મળી. પણ ત્યાં પાછું જીવને એનાથી જાગતી સારી ધર્મવૃત્તિ સામે જ લડવાનું મન થાય છે, અને લડે છે! મન એમ વિચાર્યા કરે છે કે "આ સાધુઓ શું લઈ બેઠા છે? લ્યો, 'ધર્મ કરો, દાન કરો, તપ કરો' એમ બોલી કાઢ્યું! બોલવું સહેલું છે, પણ ખબર છે એમને કે આજે કાળ કેવો આવી લાગ્યો છે? અમારે ઉપાધિઓ કેટલી! આજનાં શરીર કેવાં! પૈસા ક્યાં છે?...." શું છે આ? ધર્મવૃત્તિ સામે લડાઇ. જાણે ધર્મવૃત્તિને કહે છે 'બસ, તું આઘી બસ. અહીં પેસીશ નહિ!'

અથવા મન એમ લોચા વાળે છે કે ભાઈ! સાધુ તો બરાબર કહે છે, પરંતુ આજે આપણા સંયોગ બરાબર છે? શું સંયોગ? 'લગ્ન ખર્ચના, કે બીજા દુન્યવી પ્રસંગના ખર્ચના સંયોગ માથે ઉભાં છે. તેમાં બીજે ન પહોંચાય.' એટલે? માત્ર ધર્મખર્ચના સંયોગ નથી. કોઈ દુનિયાના કારણે, કે રોગના કારણે ભૂખ્યા રહેવાના સંયોગ છે! તપધર્મના માટે હાલ સંયોગ નથી!

અથવા મન કહેશે 'હું તો ધર્મ કરવા ખૂબ તૈયાર છું; પણ હવે આ ઘરના માણસને દુઃખ લાગે છે, એ કકળાટ કરે છે. ત્યાં ધર્મ શી રીતે કરું?' આમ તપના, દાનના સંયોગ નથી.

[illegible]

અર્થાત્ પરમાત્મા પ્રત્યેના ભક્તિભાવથી [illegible] બુદ્ધિ [illegible] કદાચિત્ જાગતી હોય [illegible] જાગતી હોય તો [illegible] અંતર જગાડો છો. [illegible] તો, આગળ કહ્યું કે:

'तस्य मूल्यमिह [illegible]' [illegible]

તે લાભનું મૂલ્ય કરોડો યુગોના પુણ્યોથી ઊંચું થાય છે, અને તે ચપળતાના રૂપ છે. અર્થાત્ કરોડો જન્મોના સુકૃતો ભેગા થયા પછી સંસાર-ભાવમાંથી તમારું ચિત્ત 'ભજનારું' બનાવો, ત્યારે ત્યારે પ્રભુ-ભક્તિનો રસ ઉભો થાય. પણ તે પાછો ચપળ સમજવો, ખસી જતાં વાર નહિ.

હવે વિચારો કે આવા મહા મોંઘેરા ભક્તિરસ માણવાના સંયોગ ઊભાં થયા હોય, એને વધાવી લેવાના બદલે જતા કરે; અર્થાત્ એવા સંયોગમાંથી ભક્તિરસ ન જગાવી દે, ચિત્તને એમાં તરબોળ ન કરી દે, એ કેવીક ભયંકર મૂર્ખાઈ ગણાય! કોઈની ર દયા કરવાનું, ક્ષમા રાખવાનું, નિઃસ્વાર્થ દાન કરવાનું વગેરે ધાર્મિક વલણ, ક્યાં સુલભ છે? ધાર્મિકવૃત્તિ ક્યાં રસ્તે પડી છે? માંડ જાગવા જતી હોય ત્યાં તેને એની જ સામે માનસિક લડાઈ ભી કરે, તો પછી એ મરી પરવારેલી ધાર્મિકવૃત્તિને ફરી જાગ-ની કેટલી બધી કઠણાઈ ગણાય? માટે ધાર્મિકવૃત્તિ સામે કદીય ડો નહિ. એવું મનોમંથન જરાય ન કરો કે જે ધાર્મિકવૃત્તિને ગળો કરતું હોય; જે મંથન ધાર્મિકવૃત્તિને ગૌણ બનાવી દઈ, સ્વાર્થી નાણી માગની વૃત્તિ, સાંસારિક સુખ સન્માનની વૃત્તિને જેતા બનાવતું હોય. દા. ત. દાનનો ભારે ઉપદેશ સાંભળ્યો. નની વૃત્તિ થઈ. પણ પાછો વિચાર આવ્યો કે 'આપણે ક્યાં બહુ ખેંચતા છીએ.' ત્યાં પેલી દાનવૃત્તિ સામે લડાઈ જાગશે; અને દાન-ધર્મની વૃત્તિને બિચારીને અંતે વિદાય લેવી પડશે. ઈને લાખો રૂપિયાની શ્રીમંતાઈ છોડી સાધુ બનતા જોયો. નમાં થયું કે 'અહો કેવો અદ્ભુત ત્યાગ! હું પણ છેવટે કાંક કરું' પરંતુ પાછું થયું કે મારે સંયોગ ક્યાં અનુકૂળ છે? રીર માંદું છે, સમય ખરાબ છે....' વગેરે ગડમથલ ચાલી શું? ધર્મવૃત્તિ સામે લડાઈ. આ ન થવા દેવું લડવાનું છે પવૃત્તિ સામે ધર્મવૃત્તિ સામે નહિ. ધર્મવૃત્તિ સાથે તો મિત્રતા ળવવાની છે. હા, પાપવૃત્તિઓ સામે પળેપળ ઝગડતા રહેવાનું , તે ય જીવનભર માટે. એજ જીવન-સંગ્રામ!

ખોટી લાલચોરૂપી પાપવૃત્તિઓ :-

પાપવૃત્તિઓ બે જાતની છે ખોટી લાલચો અને ખોટી

લાગણીઓ ઇન્દ્રિયોના વિષયોની લાલચો, ને એના સાધનરૂપ લક્ષ્મી વગેરેની લાલચો, એ પાપવૃત્તિઓ છે. ઇન્દ્રિયો માટે મન ગમતાં રૂપ, મનગમતાં સિનેમા, મનગમતી દેખાવડી ચીજે, સૂરીલા સંગીત, સુગંધીદાર પદાર્થો, મુલાયમ વસ્ત્રો અને ગાદી વગેરેના સ્પર્શ, ગોરી સ્ત્રીઓનાં લાવણ્યભર્યાં રૂપ અને સ્નિગ્ધ સ્પર્શ, એનાં મીઠા લાગતાં અંગોપાંગ, ટેસદાર ખાવાની ચીજો પીવાનાં પીણું; આ બધા વિષયો છે. એનાં આકર્ષણો, સારાપણાની કલ્પના, એના સ્મરણમાંય આવતી મીઠાશ, એ આશાઓ એ ખોટી લાલચો છે, ને એ પાપવૃત્તિઓ છે, છ એ કાંઈ આજકાલની નથી આવડતી. ત્યારે કોઈ સ્કુલ-કોલેજ એ શીખવા જવું પડતું નથી જન્મોજન્મની આવડત છે બચ્ચાથી માંડી સૌને એ આવડે છે, કેમ કે સંસાર નામની કોલેજમાં એ પાપવૃત્તિઓનો અનંત અનંત કાળનો અભ્યાસ થયેલ છે. તેથી જ જીવને એ આરપાર ઓતપ્રોત થઈ ગઇ છે. નરક જેવા ઘોર શીતમના સ્થાનમાં પૂર્વભવની પાપવૃત્તિની શિક્ષા તરીકે જીવનું પોતાનું શરીર આખું અસંખ્યવાર છુંદાઈ જાઓ, પણ હજી એ પાપવૃત્તિઓ છુંદાવા તૈયાર નથી! એટલી બધી એ જીવના જાણે સ્વભાવરૂપ બની ગઈ છે? ખરી રીતે આપણા જીવનો આ સ્વભાવ હોય નહિ; છે જ નહિ. સ્વભાવ તો શુદ્ધ જ્ઞાનનો, દર્શનનો વીતરાગતાનો! પરંતુ અનાદિના અભ્યાસથી આ આકર્ષણ લાલચો અને લાગણીઓ વગેરે જીવને સહજરૂપ થઈ ગઈ છે [illegible]

(૨) [illegible]

મહાવિટંબણા પામતો નિરાધારપણે ભમે છે ! જીવને કહો અહાહા કેવી મહાદુર્દશા ! કેવી દયાપાત્ર સ્થિતિ ! હે પ્રભુ ! ઉગાર, ઉગાર મને એ પાપવૃત્તિઓમાંથી, વર્તમાન જીવનમાં પણ એ લાલચોની પાછળ માનવતા ગુમાવાય છે; મહાઝગડા મચે છે; હાયવોય, ચિંતા, ઉન્માદ, અભિમાન, વગેરે હૃદયકલેશોનો પાર નથી રહેતો ! આજની દુનિયામાં આ બરાબર દેખાય છે. સામ-સામા બે ભિખારીના ઝગડાથી માંડી, અમેરિકા રશિયા જેવા મોટા મોટા દેશના ઝગડા પ્રત્યક્ષ છે. લોકમાં પ્રપંચ હુંશાતુંશી, અને રગડા ઈત્યાદિ શાથી કહે છે ? કહો, ખોટી લાલચોની વધી ગયેલી માત્રાથી. માત્ર ખાનપાનની જ લાલચ નહિ, કિન્તુ અભક્ષ્યની લાલચ, રાત્રિ ભોજનની લાલચ, લક્ષ્મીની લંપટતા, ફેશન ફીશી-યારી અને મોજશોખની લાલચ, ઉપરાંત દુનિયામાં વટબંધ કર-વાની, માનસન્માન, અને સત્તા ભોગવવાની લાલચનો આજે પ્લેગ (કોલેરા) ફાટ્યો છે ? એની પાછળ મહાન પ્રપંચ, કુટુંબ કલેશો, અનાચાર, બળાત્કાર, ચોરી, લુંટફાટ, મારામારી વગેરે પુરજોશમાં ચાલી પડયું છે. એ લાલચોને ઓછી કરવા આજે ભર-પૂર ભાષણો થાય છે, બૂમો મરાય છે ! છતાં એમાં ઓછપ થવાને બદલે વૃદ્ધિ થતી દેખાય છે ! લાલચ લંપટતાઓ અને એના હમણાં કહેલાં કટુ પરિણામોના હુતાશનમાં આજની ઈતર માનવ-પ્રજા તો-શું પણ જૈન પ્રજામાંના પણ કેટલા ય શેકાઈ રહ્યા છે. એમાંથી બચવા માટે એક ઉપાય છે-જીવનસંગ્રામ. જીવનભર એની સાથે ઝઝુમો. કોની સાથે ? ખોટી લાલચો અને લાગણીઓ રૂપી પાપવૃત્તિઓ સાથે. એની સામે મોરચા માંડી જયાં જયાં ચાલે ત્યાં ત્યાં એને દબાવી કચરી દફનાવી દો.

૨. ખોટી લાગણીઓરૂપી પાપવૃત્તિઓ :—

પાપવૃત્તિઓમાં બીજી જાત ખોટી લાગણીઓની છે. મોહનીય-

ચવા માટે પણ ઉપાય હોય તો એક, જીવન સંગ્રામનો.

રીર રોગ સામે સંગ્રામ, તો... :—

શું તમને લાગે છે કે જીવનભર સંગ્રામ ખેલ્યા વિના આ
ખંધી હઠીલી લાગણીઓ અને લાલચો આત્મામાંથી એમજ
અળગી થાય? એક દેહનો આગન્તુક અને તેય અલ્પકાળથી
આવેલો રોગ હઠાવવા માટે પણ કેટલીકવાર સજડ ઔષધ-
ઉપચારની સહાય લઈ એ રોગ સામે ઠીક ઠીક ઝગડવું પડે છે;
તો પછી આત્માના અનંત કાળ જૂના આ રોગની સાથે શું
ઓછું ઝગડવું પડશે? પળેપળ અને પ્રવૃતિએ પ્રવૃતિને એ
ાપવૃતિઓ સામે ઝગડવામાં ખરચવી પડશે! આ જીવનસંગ્રામના
સૂર્ય કદી આથમવા નહિ દેવાય.

જીવન એવું જીવો કે :- જીવનસંગ્રામ એવો ખેલો કે જેથી
શાશ્વત જીવન મેળવવાનું શકય બને. વારંવાર બદલવા પડતા
જીવનોની પરંપરા અટકે. આ જીવન ખાવાપીવા માટે નથી. એ
પ્રયોજન તો કાગડા-કુતરાના ભવમાંય ચાલુ છે જીવન એ માટે
નથી. માટે જ્ઞાની કહે છે કે માત્ર ખાવાપીવા, પહેરવા-ઓઢવા
વગેરેમાં કિંમતી જીવન ન ગુમાવો દેહ મલ્યા છે અને ટકાવવા
માટે ખાવું પીવું પડે એ ખરૂં; પણ દેહ ટકાવીને કરવાની તો
ધર્મ સાધનાજ છે. એ જરાય ન ભુલો. સાધનથી સાધ્ય અવશ્ય
સાંધી લ્યો. સાધ્ય અજબ કોટિનું છે, એ નજરથી દૂર ન રાખો.
જગતમાં શાબાશી થાય એવું જીવન જીવો. નાલેશી થાય એવું
ન જીવો. જીવનસંગ્રામનો એક પ્રેરક પ્રસંગ જુઓ.

—: સમરાદિત્યની દૃષ્ટિએ મૃત્યુ-જરા-વ્યાધિ :—

જાના પુત્રને રસ લેતો બનાવવાનો પ્રયત્ન :—

સમરાદિત્ય કેવલી મહર્ષિના નવ માનવ-ભવનો અધિકાર

જેઓએ બરાબર સાંભળ્યો હોય, મોહની તાકાત નથી કે તે આત્માને મુંઝાવી શકે. એની પાસે મોહનું શસ્ત્ર બુઠું થઈ જાય. મોહનું જ મર્મસ્થાન ભેદાઈ જાય. મિથ્યાત્વના તો ફુરચા ઉડી જાય. સમ્યક્ત્વનો પ્રકાશ ઝળહળી ઉઠ્યો હોય. અહીં નવ ભવ માંથી છેલ્લા ભવના માત્ર બે બનાવની જ વિચારણા કરીશું આજે વધારે અવકાશ નથી. બપોરે અષ્ટાપદજીની પૂજા છે. એમાં પણ જીવન-સંગ્રામની વાતો આવવાની છે. નવમાં ભવે સમરાદિત્ય, નરવીર સમરાદિત્ય રાજપુત્ર તરીકે એ અવતર્યો છે. ત્યાં ક્યાંથી આવેલ છે? આઠમા મનુષ્ય-ભવે ઉચ્ચ ચારિત્રજીવનમાં કાળ કરી અનુત્તર દેવલોકના સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં તેત્રીસ સાગરોપમના આઉખે તેઓ ગયેલા હતા. ત્યાંથી ચ્યવી સમરાદિત્ય તરીકે અવતર્યો છે. એ રાજકુમાર! ઠાઠની કમીના નથી! દાક્ષિણ્યથી ભળે છે બધામાં, પણ ગંભીરપણે! કશામાં ખાસ રસ નથી. જીવનસંગ્રામ ખેલી આઠ આઠ ભવમાં વૈરાગ્ય દૃઢ કર્યે ગયા છે. પિતાએ કુમારને રસ માટે એક પ્રસંગને સાધ્યો. વસંતોત્સવ આવ્યો. આખા નગરને શણગારવામાં આવ્યું. માર્ગમાં વિવિધ પ્રકારનાં દૃશ્યો રચવામાં આવ્યાં. તે દેશના રિવાજ મુજબ રાજા સાથે પ્રજાએ એ ઉત્સવમાં ભાગ લેવો જોઈએ. બહાર જઈ ઉજાણી કરવી જોઈએ. તેથી નગરજન તથા નગરના અગ્રણીઓ (મહાજનો) રાજા પાસે આવ્યા.

મહાજનવતી નગરશેઠે કહ્યું, 'નામદાર મહારાજાધિરાજ! બધા નગરજનો તૈયાર છે; ચકોર જેમ સૂર્યની રાહ જુએ, ચક્રવાક જેમ સૂર્યની રાહ જુએ, તેમ સૌ આપની રાહ જુએ છે. પધારો બાપુ!"

રાજાએ આ તક હાથમાં લીધી, કહ્યું: "વ્હાલા પ્રજાજનો! તો ઘણી ઉજવણી જોઈ છે; આજે તમે આ (સમરાદિત્ય) કુંવર, તમારા ભવિષ્યના રાજા છે, તેમને લઈ જાઓ." પ્રજાજનોએ નંદથી એ આદેશને વધાવી લીધો. કુંવરને કહેવામાં આવ્યું.

તાતનો આજ્ઞાંકિત સમરાદિત્ય કુંવર ભલે એવા રસરહિત છે, શુ કોઈ ભવ્ય ઉદ્દેશ ઉભો કરી ચાલ્યો એ તો! સવારી નીકળી. વર પ્રજાજનો સાથે અનેક દૃશ્યો જોતો જોતો ઝળાંઝળાં કરતા નેરી રથમાં પસાર થઈ રહ્યો છે. બંદીજનો છડી પોકારી રહ્યા વાજિંત્રોના મીઠા સરોદો વાતાવરણમાં ગુંજી રહ્યા છે, પરંતુ ારે આખુ નગર તે જાતના આનંદમાં ગરકાવ છે; ત્યારે આ તમ નરરત્નની નજર જુદું જ નિહાળે છે!

મૃત્યુનું દૃશ્ય :–

આ દૃશ્ય કયું? :–દૂર એક ઓટલા પર એક માણસ પડેલો મોંમાંથી ફીણ નીકળી ગયેલું છે; આંખો થરડાઇ ગઈ છે.

તે તરફ જોઈ, તત્ત્વદ્રષ્ટા સમરાદિત્ય રાજકુમાર સારથિને છે છે, "સારથિ! હે સારથિ! આ દૃશ્ય કયું રાખ્યું છે? બીજાં યોનો હેતુ તો સમજાય છે; પણ આ દૃશ્યનું રહસ્ય શું છે?"

સારથિ કહે છે, "કુમારસાહેબ! એ દૃશ્ય નથી. એ તો ક માણસ મૃત્યુ પામ્યો છે."

"અરે! મૃત્યુ પામ્યો એટલે શું થઇ ગયું? મૃત્યુ પામ્યો ા ભલેને મૃત્યુ પામ્યો પણ એ આ બીજા લોક સાથે ચાલતો મ નથી? ઉજાણીમાં ભાગ કેમ નથી લેતો? નાચતો-કૂદતો મ નથી?"

છે, જીવનનાં પાપ ભોગવવા દુર્ગતિમાં ઘસડી જાય છે, એને
કાવવા જીવન-સંગ્રામ ખેલવાની જરૂર છે. એ સારી રીતે
ભવમાં જ બની શકે તેમ છે. અંતિમ જીવન-સંગ્રામ
ભવ વિના બીજે ખેલાય તેમ નથી. સમરાદિત્ય કહે છે; "જો
સજ છે; અર્થાત્ બધાને એક દિ મૃત્યુવશ થવાનું જ છે; તો
પછી આ બધું શા માટે યોજાયું છે? અંતે જો આજ પરિણામ
છે. તો શું આ દશ્યોના ધાંધલ-ધીંગાણાથી બચાવ મળે?"

મૃત્યુના ક્રુર ખેલ :—સમરાદિત્ય રાજકુમારની ચોંટ શાના
ઉપર છે તે બરાબર જોજો. જીવનસંગ્રામનો એ સુભટ લોકને
મૃત્યુની પરંપરા સામે લડી લેવાનું શિખવવા માગે છે. એટલે
એ કહે છે કે આ ગીત નૃત્યાદિ ઉત્સવ એ શું વ્યાજબી છે?
કેમકે એ તેવી બળવાન સલ્તનતો પ્રજાનું પ્રબળ રક્ષણ કરવાનો
દાવો રાખતી હોય તો પણ ત્યાં

મૃત્યુ તો લોકોના સૌથી કિંમતી જે પ્રાણ, તેને હરી શકે
છે અને પ્રાણ હરાયા પછી એ બિચારાને માલ-મિલ્કત-પરિવાર
કે યાવત્ પોતાની વર્ષો સુધી પોપેલી કાયા ઉપર પણ ક્યાં
અધિકાર રહે છે? પ્રાણ લૂંટાવાની સાથે જ એ બધું જ લૂંટાયું.

એમાંની કોઈ એકાદિ લૂંટ સામે સરકાર કેટલીય કકાપાટી
કાયદા, કોટવાલ (પોલીસ), કોર્ટ, કચેરી અને કેદની કોટડી રાખે
છે. પણ મૃત્યુરાક્ષસની આવડી મોટી સર્વલૂંટ સામે એજ
સલ્તનત કશું કરી શકતી નથી;—એ કેટલી દુઃખદ હકીકત!
મૃત્યુનો કેવો મહાન જુલ્મ! માણસને વૈરાગ્ય પામવા માટે આ
એક જબરદસ્ત મુદ્દો શું બસ નથી?

ભયંકર મૃત્યુ કોઈના વાહલા માતાપિતા, કોઈના વહાલા પુ

કરે છે, જીવનનાં પાપ ભોગવવા દુર્ગતિમાં ઘસડી જાય છે, એને અટકાવવા જીવન-સંગ્રામ ખેલવાની જરૂર છે. એ સારી રીતે આ ભવમાં જ બની શકે તેમ છે. અંતિમ જીવન-સંગ્રામ નરભવ વિના બીજે ખેલાય તેમ નથી. અમરાદિત્ય કહે છે;''જો એમજ છે; અર્થાત્ બધાને એક દિ મૃત્યુવશ થવાનું જ છે; તો પછી આ બધું શા માટે યોજાયું છે? અંતે જો આજ પરિણામ છે. તો શું આ દશ્યોના ચાંવલ-ધીંગાણાથી બચાવ મળે?'

મૃત્યુના ક્રુર ખેલ :-અમરાદિત્ય રાજકુમારની ચોંટ શાના ઉપર છે તે બરાબર જોજો. જીવનસંગ્રામનો એ સુભટ લોકને મૃત્યુની પરંપરા સામે લડી લેવાનુ શિખવવા માગે છે. એટલે એ કહે છે કે આ ગીત નૃત્યાદિ ઉત્સવ એ શું વ્યાજબી છે? કેમકે મે તેવી બળવાન સલ્તનતો પ્રજાનું પ્રબળ રક્ષણ કરવાનો દાવો રાખતી હોય તો પણ ત્યાં

મૃત્યુ તો લોકોના સૌથી કિંમતી જે પ્રાણ, તેને હરી શકે છે અને પ્રાણ હરાયા પછી એ બિચારાને માલ-મિલ્કત-પરિવાર કે યાવત્ પોતાની વર્ષો સુધી પોષેલી કાયા ઉપર પણ ક્યાં અધિકાર રહે છે? પ્રાણ લૂંટાવાની સાથે જ એ બધું જ લૂંટાયું.

એમાંની કોઈ એકાદિ લૂંટ સામે સરકાર કેટલીય કડાપાટી કાયદો, કોટવાલ (પોલીસ), કોર્ટ, કચેરી અને કેદની કોટડી રાખે છે. પણ મૃત્યુરાક્ષસની આવડી મોટી સર્વલૂંટ સામે એજ સલ્તનત કશું કરી શકતી નથી;-એ કેટલી દુઃખદ હકીકત! મૃત્યુનો કેવો મહાન જુલ્મ! માણસને વૈરાગ્ય પામવા માટે આ એક જબરદસ્ત મુદ્દો શું બસ નથી?

ભયંકર મૃત્યુ કોઈના વાહલા-માતાપિતા, કોઈના વહાલા પુત્ર-

જાણીએ છીએ. ત્યારે અહીં તો મૃત્યુથી બધું જ હતું ન હતું થાય છે, થવાનું નક્કી છે, છતાં કોઇ ચિંતા નથી ?

શું ઉત્સવથી મૃત્યુની જોહુકમી મટે ? :-

સમરાદિત્ય કહે છે કે "જો મૃત્યુ નિરંકુશપણે બધુંજ રદ-બાતલ કરનાર છે, તો પછી ઉત્સવનો શો અર્થ છે ? શું ઉત્સવથી મૃત્યુની આ જાલિમ જોહુકમી મિટાવી શકાઇ ? શું પ્રાણ અને ધન-માલ-પરિવારની તથા કાયાની મૃત્યુથી થતી લૂંટ ઉત્સવ દ્વારા અટકાવી શકાઇ ? ના, પાછી કાંઈ મૃત્યુની પીડા એકવારજ છે ? ના, અનેકવાર ! તો પછી શું એમ નથી લાગતું કે જો જગતમાં એવી કોઇ સાધના છે કે જેથી મૃત્યુ સામે જીવનજંગ ખેલી એના આગમન સદંતરજ અટકાવી શકાય, તો તે સાધનાને ગુમાવનારી આવા ઉત્સવ વગેરેની ચેષ્ટાએ મૂર્ખ ચેષ્ટા છે ? ઉત્સવમાં એ અમૂલ્ય માનવ અવસર બરબાદ કરીએ સાધનાને ચૂકી જઇને અંતે પાછા અનેક મૃત્યુના શિકાર બન્યા કરવાનું ને ? તેમ એવા ક્રુર મૃત્યુની તલવાર માથે ઝઝુમતી હોય ત્યારે, આવા આનંદ ઉત્સવની લીલા એ ગુલામ જીવને શરમ ભરેલી નથી ?" સમરાદિત્યની આ ફીલોસોફીએ, આ તત્ત્વજ્ઞાને લોકોને ચકિત કરી દીધા ! ! મનુષ્ય જીવન એ ભયંકર મૃત્યુ પર કાયમી વિજય મેળવવા માટે એવા કોઈ મહાન સંગ્રામ ખેલવા સારૂં જ છે. એ તત્ત્વજ્ઞાન અને ઉચ્ચ વિચારસરણીના ગગનમાં વિહરતા રાજકુમારના કથનનો સુર હતો. એટલામાં આગળ ચાલતાં વળી બીજી જાતનું દૃશ્ય દેખાયું.

૨. વૃદ્ધાવસ્થાનું દૃશ્ય :-

એ ઉત્સવમાં દૃશ્યો તો કેઈ કેઈ જાતના છે. આજે પણ દિવાળી કે પંદરમી ઓગષ્ટ વગેરેના લોક-ઉજવણીના દૃશ્યોની

ફરી સારથિ કહે છે, "બાપુ! ઘડપણ એ તો મૃત્યુનું દૂત , એ અગાઉથી આવીને જીવન-શક્તિ હણવાનું કાર્ય કરે છે. હાશજાનું ત્યાં કાંઈ પણ ચાલે તેમ નથી. એમના પર પણ નો કોપ ઉતરે છે."

સમરાદિત્ય :– તો પછી આવું ઉત્સવનું ધાંધલ લોકોએ ા માટે યોજ્યું છે?"

ડપણ રસાયણથી નહિ અટકે :–

અહીં પણ, જુઓ જીવન-સંગ્રામની જ વાત છે. જેમ ત્યુ આવતાં પહેલાં મૃત્યુની સામે ઝગડવાનું છે, તેમ ઘડપણની ામે પણ ઘડપણ આવતાં પહેલાં ઝઝુમવાનું છે. એટલે? કહો, વાની સુધીમાં ઝઝુમી લેવાનું છે. ઘડપણનો હલ્લો થયા પછી શું જોરદાર નહિ થઈ શકે.

યુવાનીમાં કાયિક બળનો, માનસિક શક્તિનો, સારી ણનો, પાચનનો, વગેરેનો ફાંકો રાખનારાને ઘડપણમાં ફાંકો ૂલી જવો પડે છે.

સ્નેહી સંબંધીઓના પ્રેમ પણ આપણા શારીરિક ઘડપણે ડપણ પામે છે.

ત્યારે ત્યાગ, તપસ્યા, ધાર્મિક ક્રિયા-કાંડ, આત્મહિતની દોડધામ વગેરે કરવાની શક્તિ ઘડપણે ઘરડી થઈ જાય છે. તાજી રહેતી નથી.

તેથી સમરાદિત્ય પૂછે છે કે આવા ઘડપણનો પણ હલ્લો અવશ્યંભાવી થતો હોય તો પછી ઉત્સવ-ઉજાણીનો શો અર્થ છે? શું એ ઘડપણને અટકાવશે? કહેવાનો ભાવ એ છે કે એ

ફરી સારથિ કહે છે, "બાપુ! ઘડપણ એ તો મૃત્યુનું દૂત
એ અગાઉથી આવીને જીવન-શક્તિ હણવાનું કાર્ય કરે છે.
[illegible]નું ત્યાં કાંઈ પણ ચાલે તેમ નથી. એમના પર પણ
[illegible] કોપ ઉતરે છે."

અમરાદિત્ય :– તો પછી આવું ઉત્સવનું ધાંધલ લોકોએ
માટે યોજ્યું છે ?"

પણ રસાયણથી નહિ અટકે :–

અહીં પણ જુઓ જીવન-સંગ્રામની જ વાત છે. જેમ
[illegible] આવતાં પહેલાં મૃત્યુની સામે ઝગડવાનું છે, તેમ ઘડપણની
[illegible] પણ ઘડપણ આવતાં પહેલાં ઝઝુમવાનું છે. એટલે ? કહો,
[illegible]ની સુધીમાં ઝઝુમી લેવાનું છે. ઘડપણનો હલ્લો થયા પછી
[illegible]જોરદાર નહિ થઈ શકે.

જુવાનીમાં કાયિક બળનો, માનસિક શકિતનો, સારી
નો, પાચનનો, વગેરેનો ફાંકો રાખનારાને ઘડપણમાં ફાંકો
[illegible]જવો પડે છે.

સ્નેહી સંબંધીઓના પ્રેમ પણ આપણા શારીરિક ઘડપણે
[illegible]ણ પામે છે.

ત્યારે ત્યાગ, તપસ્યા, ધાર્મિક ક્રિયા-કાંડ, આત્મહિતની
[illegible]રામ વગેરે કરવાની શકિત ઘડપણે ઘરડી થઈ જાય છે.
[illegible] રહેતી નથી.

તેથી અમરાદિત્ય પૂછે છે કે આવા ઘડપણનો પણ હલ્લો
શ્યંભાવી થતો હોય તો પછી ઉત્સવ-ઉજાણીનો શો અર્થ
[illegible] છે કે એ

એવા ડાકુને તલવારથી હણી કેમ નાખતા નથી ? "

આટલું બોલી સમરાદિત્યે કાઢી સમશેર ! બરોબર અભિનય કર્યો એવો ! કે જાણે હવે આ તલવારથી દુષ્ટ વ્યાધિ–ડાકુને ક્ષણાર્ધમાં જ હણી નાખશે ! જેથી એ દુષ્ટ નગરજનોને પીડે નહિ. એ શું સમજે છે ? પિતાજીએ એને ઉદારતાથી જતી કરી હશે, પણ આ નાલાયક વ્યાધિ ઉદારતાને યોગ્ય નથી. એને તો નામશેષ જ કરવી જોઈએ.

જોવા જેવું શું ? :—એક પછી એક સંસારના ચાલુ ગણાતા પ્રસંગમાં પણ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિમાં ચઢતા કુમાર ને જે હૃદયને સ્પર્શી રહ્યા છે તેને બરાબર વિચારીએ કુમારનું કેવું હશે ! કેવું હૃદય ! જગત જોવા જેવું શું સમજે છે, અને કુમાર શું સમજે છે એ વિચારતાં આપણે કુમારમાં અન્ય પ્રાણીથી અનંતગણી ઉંચી ભીતરી માનવતાનો ખ્યાલ આવે છે.

વ્યાધિ સિવાયના કાળમાં વિચાર ખરો ? :—રાજકુમાર સમરાદિત્યે અહીં તો કમાલ કરી ! કેમ જાણે લોકના માથે ભયંકર મૃત્યુ અને ઘડપણરૂપી દુશ્મનો જોયા પછી ઉપરાપર વળી પાછો વ્યાધિ નામનો દુશ્મન નજરે ચઢયો એટલે એવો તો જોરદાર ગુસ્સો ચઢી ગયો કે તલવાર લઈને ઉપડયા. કેમ વારુ ? તો કે વ્યાધિને હણી નાખવા, જેથી પછી લોકને પીડે નહિ ! બરાબર વ્યાધિ, ઘડપણ અને મૃત્યુ વખતે માણસ જેવો મુંઝાય, એવી મુંઝવણ સમરાદિત્યને અત્યારે જ નજર સામે તરવરે છે એથી જ એ ઉત્સવાદિકની પ્રવૃત્તિને બાલક્રીડા ગણે છે, મૂર્ખચેષ્ટા સમજે છે; અને લોકોને સમજાવવા માગે છે. વાત સાચી છે. આપણને વ્યાધિ આવે ત્યારે તો ગભરાઈ જઈએ છીએ. પણ વ્યાધિ સિવાયના કાળમાં એ વિચારવાની ફુરસદ નથી કે વ્યાધિ

કેમ આવે છે ? કેમ એને આવતી અટકાવી શકાય ?

કર્મ-ઉદય ૧. સનિમિત્તક, ૨. અનિમિત્તકઃ સનિમિત્તકથી કેમ બચવું ?:—

જીવનમાં એવા કેટલા ય બધા પ્રસંગો બને છે કે જેમાં વ્યાધિઓ માણસની પોતાની ભૂલના કારણે થાય છે. કર્મના ઉદય વિના તો દુઃખ આવતું જ નથી. પરંતુ શાસ્ત્ર કહે છે કે કેટલાક કર્મના ઉદય સનિમિત્તક હોય છે; જ્યારે કેટલાક અનિમિત્તક હોય છે. સનિમિત્તક એટલે તમે કોઈ બાહ્ય નિમિત્ત મેળવી આપો તો એ કર્મવિપાક-ઉદયમાં ખેંચાઈ આવે દા. ત. માણસ વધારે પડતું ખાય તો અજીર્ણ વગેરે મંદવાડ ભોગ થાય. પરસેવાવાળા શરીરે હવા ખાય તો શરદીનો દર્દ થાય. હલકા માણસને પૈસા ધીરે તો ગુમાવે. ઈત્યાદિ અને દાખલા છે. અગ્નિમાં હાથ ઘલાય તો બળવાનું ઉભું થાય. અથાં તે તે કર્મ તેવા તેવા સંયોગમાં ઉદયમાં તણાઇ આવે છે. આ જુઓ કે જીવનમાં વિવિધ અપલક્ષણ આચરીને જીવો વ્યાધિઓ આમંત્રે છે. ત્યારે જેણે કયારે ય પણ એવા રોગના ભોગ ન બનવા માટે જીવનભર મનગમતું વધારે પડતું ખાવાની લાલચ રોકી રાખી; ને એવી સુખશીલતાની લાલચ રોકી રાખી એણે શું કર્યું ? એવી લાલચો સામે જીવનસંગ્રામ ખેલ્યા ! ધ્યાનમાં રાખો જીવન-સંગ્રામ કેટકેટલી જાતના ખેલવા પડશે. હાલતાં ને ચાલતાં કોઈ લાલચો સામે આવે, કોઈ વાસનાઓ જાગે, કોઈ વિકટ પ્રસંગો ઊભા થાય; ત્યાં કષાયલાગણીઓ ઊઠે કે [illegible] સામે, આત્માનું રક્ષણ અને ઉત્થાન કરી લેવા માટે જીવન સંગ્રામ ખેલ્યા સિવાય આરો જ ક્યાં છે ?

અનિમિત્તક પાપોદયથી બચવા શું કરવું ? :–

અનિમિત્તક અશાતાના ઉદય સિવાય બીજા પ્રકારના અનિ મિત્તક ઉદય જે છે, એ તો અહીંના આપણા બાહ્ય નિમિત્ત સેવવાની અપેક્ષા રાખતા નથી. એટલે મોટો ચમરબંધી શ્રી સનત્કુમા ચક્રવર્તી હોય, તો પણ કર્મના ઉદયે એને વ્યાધિ જકડે છે. સા માણસને પણ ક્ષય. કેન્સર, ભગંદર લાગુ પડે છે ને ? આ વ્યાધિ સામે એ વિચાર કરવાનો છે તે, એના ઉપદ્રવ સામે શ કરવુ ? એજ ને કે જુનાં પાપકર્મને મંદા કરવા શ્રી અરિહં પ્રભુનું ધ્યાન પૂજન. સ્મરણ, ત્યાગ, તપ તથા સંયમ આરાધવ એવી જ રીતે નવાં પાપકર્મ બાંધતાં વિચાર કરવો. વિચા માત્ર નહિ પણ અટકાયત કરવી. એ કરવા માટે જીવનભર શ સંગઠિત પવિત્ર વૃત્તિઓ અને પ્રવૃત્તિઓમાં મચ્યા રહી ખરાબ વૃત્તિ સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા ઘટે. પણ એ કરવા બદલે ઉત્સવ ઉજવણીમાં અમૂલ્ય માનવ–જીવન બરબાદ કરા ને શું ? એમ સમરાદિત્ય કુમારનું કહેવું છે.

કર્મની સામે પણ સંગ્રામ: કેવી રીતે ? :–

પાપવૃત્તિની જેમ કર્મની સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા મા ઘણી ઘણી જાતની તપસ્યા આદરવી પડશે. કર્મને કાપવા મા તપ સમાન તિક્ષ્ણ શસ્ત્ર બીજું નથી. તપમાં ઉપવાસ, રસ–ત્યા કાયકષ્ટ, મૌન, કાયસ્થિરતા વગેરે બાહ્ય સાધના અને જ્ઞા ધ્યાન, વિનય, ભક્તિ, પ્રાયશ્ચિત વગેરે આભ્યન્તર સાધના આ છે. આ સાધનાઓમાં પણ જીવનભર મચ્યા રહેવાનું છે. ત કર્મ સામે જીવનસંગ્રામ ખેલાશે. તો એ સંગ્રામ કર્મરહિ બનો મુક્ત થવાના જીવન માટેના સંગ્રામ થશે.

કેમ આવે છે? કેમ એને આવતી અટકાવી શકાય?...

કર્મ-ઉદય ૧. સનિમિત્તક, ૨. અનિમિત્તકઃ અનિમિત્ત... કેમ બન્યું?:—

જીવનમાં એવા કેટલા ય બધા પ્રસંગો બને છે કે જે વ્યાધિઓ માણસની પોતાની ભૂલના કારણે થાય છે. કર્મ ઉદય વિના તો દુઃખ આવતું જ નથી. પરંતુ શાસ્ત્ર કહે છે કે કેટલાક કર્મના ઉદય સનિમિત્તક હોય છે; જ્યારે કેટલાક અનિમિત્તક હોય છે. સનિમિત્તક એટલે તમે કોઈ આવા નિમિત્ત મેળવી આપો તો એ કર્મવિપાક-ઉદયમાં એ આવી આવે. દા. ત. માણસ વધારે પડતું ખાય તો અજીર્ણ વગેરે મંદવાડનો ભોગ થાય. પરસેવાવાળા શરીરે હવા ખાય તો શરદીનો દર્દ થાય. હલકા માણસને પૈસા ધીરે તો ગુમાવે. ઈત્યાદિ અનેક દાખલા છે. અગ્નિમાં હાથ ઘલાય તો બળવાનું ઉભું થાય. આથી તે તે કર્મ તેવા તેવા સંયોગમાં ઉદયમાં તણાઇ આવે છે. આ જુઓ કે જીવનમાં વિવિધ અપલક્ષણ આચરીને જીવો વ્યાધિઓ આમંત્રે છે. ત્યારે જેણે ક્યારે ય પણ એવા રોગના ભોગ બનવા માટે જીવનભર મનમાન્યું વધારે પડતું ખાવાની લાલચ રોકી રાખી; ને એવી સુખશીલતાની લાલચ રોકી રાખી એ શું કર્યું? એવી લાલચો સામે જીવનસંગ્રામ ખેલ્યા! ધ્યાન લેજો જીવન-સંગ્રામ કેટકેટલી જાતના ખેલવા પડશે. હાલતાં ચાલતાં કોઈ લાલચો સામે આવે, કોઈ વાસનાઓ જાગે, કે વિકટ પ્રસંગો ઉભા થાય; ત્યાં કાયરતાઓ ઉઠે એ બધા સામે, આત્માનું રક્ષણ અને ઉત્થાન કરી લેવા માટે જીવન સંગ્રામ ખેલ્યા વિના આરો જ ક્યાં છે?

[illegible] સંગ્રામ-

[illegible] અથવા શું કરવું ? :—

અનિમિત્તક પાપોદયથી [illegible] સિવાય બીજા પ્રકારના અનિ[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આવી [illegible] [illegible] [illegible] શું [illegible] [illegible] [illegible] શ્રી અરિહંત [illegible] આરાધવા. [illegible] તપ તથા સંયમ [illegible] કરવા. વિચાર [illegible] જીવનભર શ્રી [illegible] [illegible] [illegible] પ્રવૃત્તિઓમાં મચ્યા [illegible] [illegible] પવિત્ર વૃત્તિઓ અને [illegible] ખેલવા [illegible] માનવ-જીવન [illegible] [illegible] અમૂલ્ય [illegible] કહેવું છે.

[illegible] શું ? [illegible]

કર્મની સામે પણ સંગ્રામ: કેવી રીતે ? :—

પાપવૃત્તિની જેમ કર્મની સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા માટે ઘણી ઘણી જાતની તપશ્ચર્યા આદરવી પડશે. કર્મને કાપવા માટે તપ સમાન તિક્ષ્ણ શસ્ત્ર બીજું નથી. તપમાં ઉપવાસ, રસ-ત્યા[illegible] કાયકષ્ટ, મૌન, કાયસ્થિરતા વગેરે બાહ્ય સાધના અને સ[illegible] ધ્યાન, વિનય, ભક્તિ, પ્રાયશ્ચિત વગેરે આભ્યન્તર સાધના [illegible] જીવનભર મચ્યા રહેવાનું છે. આ સાધનાઓમાં પણ જીવનસંગ્રામ ખેલાશે. તો એ સંગ્રામ કર્મ[illegible] કર્મ સામે જીવનસંગ્રામ [illegible] બની મુક્ત થવાના જીવન માટેના સંગ્રામ થશે.

કેમ આવે છે ? કેમ એને આવતી અટકાવી શકાય ?

કર્મ-ઉદય ૧. સનિમિત્તક, ૨. અનિમિત્તક: અનિમિત્તકથી કેમ બચવું ?:—

જીવનમાં એવા કેટલા ય બધા પ્રસંગો બને છે કે જેમ વ્યાધિઓ માણસની પોતાની ભૂલના કારણે થાય છે. કર્મ ઉદય વિના તો દુઃખ આવતું જ નથી. પરંતુ શાસ્ત્ર કહે છે કેટલાક કર્મના ઉદય સનિમિત્તક હોય છે; જ્યારે કેટ અનિમિત્તક હોય છે. સનિમિત્તક એટલે તમે કોઈ બ નિમિત્ત મેળવી આપો તો એ કર્મવિપાક-ઉદયમાં ખેંચાઈ આ

દા. ત. માણુસ વધારે પડતું ખાય તો અજીર્ણ વગેરે મંદવા ભોગ થાય. પરસેવાવાળા શરીરે હવા ખાય તો શરદીનો થાય. હલકા માણસને પૈસા ધીરે તો ગુમાવે. ઈત્યાદિ ઘ દાખલા છે. અગ્નિમાં હાથ ઘલાય તો બળવાનું ઉભું થાય. આ તે તે કર્મ તેવા તેવા સંયોગમાં ઉદયમાં તણાઈ આવે છે. ચ જુઓ કે જીવનમાં વિવિધ અપલક્ષણ આચરીને જીવો વ્યાધિ આમંત્રે છે. ત્યારે જેણે ક્યારે ય પણ એવા રોગના ભોગ બનવા માટે જીવનભર મનગમતું વધારે પડતું ખાવાની લ રોકી રાખી; ને એવી સુખશીલતાની લાલચ રોકી રાખી

શું કર્યું ? એવી લાલસો સામે જીવનસંગ્રામ ખેલ્યા ! ખ્યા લકે જીવન-સંગ્રામ કેટકેટલી જાતના ખેલવા પડશે. પ્રાત કાલનાં કોઈ લાલસો સામે આવે, કોઈ વાસનાઓ જાગે, વિકટ પ્રસંગો ઊભા થાય; ત્યાં [illegible] સામે, આત્માનું રક્ષણ અને ઉન્નયન કરી લેવા માટે જી વનસંગ્રામ ખેલ્યા વિના ચાલે જ ક્યાં છે ?

[illegible] સંયોગ [illegible]

[illegible]નિમિત્તક પાપોદયથી બચવા શું કરવું ? :–

[illegible] બીજા પ્રકારના અનિ-[illegible] નિમિત્તને અનિમિત્તક અશાતાના ઉદય સિવાય [illegible] ગજસુકુમાર [illegible] ઉદય [illegible] છે. એ તો [illegible] આવા [illegible] અપેક્ષા રાખતા નથી. એટલે [illegible] વ્યાધિ [illegible] છે. આવી ચક્રવર્તી હોય, તો પણ કર્મના ઉદયે એને [illegible] પડે છે ને ? આવી આપણને પણ થાય. [illegible] ઉદય સામે શું [illegible] વ્યાધિ સામે એ વિચાર કરવાનો છે કે, એના [illegible] શ્રી અરિહંત [illegible] કે જૂનાં પાપકર્મને [illegible] તપ તથા સંયમ આરાધવા. વિચાર [illegible] કરવા. [illegible] પ્રભુનું ધ્યાન [illegible] ત્યાગ [illegible] બાંધતાં [illegible] જીવનભર શ્રી [illegible] નવાં પાપકર્મ [illegible] કરવી એ કરવા માટે [illegible] પ્રવૃત્તિઓમાં મચ્યા સૌને [illegible] પવિત્ર વૃત્તિઓ અને [illegible] ખેલવા [illegible] પણ એ કરવાને [illegible] સામે જીવનસંગ્રામ [illegible] માનવ-જીવન [illegible] કરાય [illegible] ઉત્તમ [illegible] અમૂલ્ય [illegible] કહેવું છે.

[illegible] શું ? એમ [illegible]

કર્મની સામે પણ સંગ્રામ: કેવી રીતે ? :–

પાપવૃત્તિની જેમ કર્મની સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા માટે ઘણી ઘણી જાતની તપસ્યા આદરવી પડશે. કર્મને કાપવા માટે તપ સમાન તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર બીજું નથી. તપમાં ઉપવાસ, રસ-ત્યાગ કાયકષ્ટ, મૌન, કાયસ્થિરતા વગેરે બાહ્ય સાધના અને જ્ઞાન ધ્યાન, વિનય, ભક્તિ, પ્રાયશ્ચિત વગેરે આભ્યન્તર સાધના આવે છે. આ સાધનાઓમાં પણ જીવનભર મચ્યા રહેવાનું છે. તો કર્મ સામે જીવનસંગ્રામ ખેલાશે. તો એ સંગ્રામ કર્મરહિત બની મુક્ત થવાના જીવન માટેના સંગ્રામ થશે.

કેમ આવે છે? કેમ એને આવતી અટકાવી શકાય?

કર્મ-ઉદય ૧. સનિમિત્તક, ૨. અનિમિત્તક: સનિમિત્તક કેમ બચવું?:—

જીવનમાં એવા કેટલા ય બધા પ્રસંગો બને છે કે જે વ્યાધિઓ માણસની પોતાની ભૂલના કારણે થાય છે. કર્મ ઉદય વિના તો દુઃખ આવતું જ નથી. પરંતુ શાસ્ત્ર કહે છે કેટલાક કર્મના ઉદય સનિમિત્તક હોય છે; જ્યારે કેટલા અનિમિત્તક હોય છે. સનિમિત્તક એટલે તમે કોઈ બા નિમિત્ત મેળવી આપો તો એ કર્મવિપાક-ઉદયમાં ખેંચાઈ આ દા. ત. માણસ વધારે પડતું ખાય તો અજીર્ણ વગેરે મંદવાડ ભોગ થાય. પરસેવાવાળા શરીરે હવા ખાય તો શરદીનો દ થાય. હલકા માણસને પૈસા ધીરે તો ગુમાવે. ઈત્યાદિ અને દાખલા છે. અગ્નિમાં હાથ ઘલાય તો બળવાનું ઉભું થાય. અર્થા તે તે કર્મ તેવા તેવા સંયોગમાં ઉદયમાં તણાઈ આવે છે. આમ જુઓ કે જીવનમાં વિવિધ અપલક્ષણ આચરીને જીવો વ્યાધિઓ આમંત્રે છે. ત્યારે જેણે ક્યારે ય પણ એવા રોગના ભોગ બનવા માટે જીવનભર મનમાન્યું વધારે પડતું ખાવાની લાલચ રોકી રાખી; ને એવી સુખશીલતાની લાલચ રોકી રાખી એણે શું કર્યું? એવી લાલચો સામે જીવનસંગ્રામ ખેલ્યા! ધ્યાનમાં હજી તો જીવન-સંગ્રામ કેટકેટલી જાતના ખેલવા પડશે. હાલતાં ને ચાલતાં કોઈ લાલચો સામે આવે, કોઈ વાસનાઓ જાગે, કોઈ વિકટ પ્રસંગો ઊભા થાય; ત્યાં કષાયલાગણીઓ ઊઠે-એ બધાની સામે, આત્માનું રક્ષણ અને ઉન્નયન કરી લેવા માટે જીવન સંગ્રામ ખેલ્યા વિના આરો જ ક્યાં છે?

નિમિત્તક પાપોદયથી બચવા શું કરવું ? :-

નિમિત્તક અશાતાના ઉદય સિવાય બીજા પ્રકારના અનિમિત્તક ઉદય પણ છે. એ તો બહારના આલંબન બાહ્ય નિમિત્તને તેની અપેક્ષા રાખતા નથી. એટલે કોઈ અગમ્ય રીતે સનત્કુમાર કર્યો હોય, તો પણ કર્મના ઉદયે એને વ્યાધિ જકડે છે. ગામ પ્રસંગે પણ ક્ષય, કેન્સર, ભગંદર લાગુ પડે છે ને ? આવી વ્યાધિ આગે એ વિચાર કરવાનો છે કે, એના ઉપદ્રવ સામે શું કરવું ? એ જ ને કે જૂનાં પાપકર્મને નષ્ટ કરવા શ્રી અરિહંત પ્રભુનું ધ્યાન પૂજન, સ્મરણ, ત્યાગ, તપ તથા સંયમ આરાધવા. બીજી જ રીતે નવાં પાપકર્મ બાંધનાર વિચાર કરવા. વિચાર [illegible] પણ અટકાયત કરવી. એ કરવા માટે જીવનભર શ્રી [illegible] પવિત્ર વૃત્તિઓ અને પ્રવૃત્તિઓમાં મચ્યા રહેવાને લાભ વૃત્તિ સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા પડે. પણ એ કરવાને બદલે ઉપર ઉતાવળમાં અમૂલ્ય માનવ-જીવન બરબાદ કરાય તે શું ? એમ અમરાદિત્ય કુમારનું કહેવું છે.

કર્મની સામે પણ સંગ્રામ: કેવી રીતે ? :-

પાપવૃત્તિની જેમ કર્મની સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા માટે ઘણી ઘણી જાતની તપસ્યા આદરવી પડશે. કર્મને કાપવા માટે તપ સમાન તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર બીજું નથી. તપમાં ઉપવાસ, રસ-ત્યાગ કાયકષ્ટ, મૌન, કાયસ્થિરતા વગેરે બાહ્ય સાધના અને જ્ઞાન ધ્યાન, વિનય, ભક્તિ, પ્રાયશ્ચિત વગેરે આભ્યન્તર સાધના આવે છે. આ સાધનાઓમાં પણ જીવનભર મચ્યા રહેવાનું છે. તો કર્મ સામે જીવનસંગ્રામ ખેલાશે. તો એ સંગ્રામ કર્મરહિત બની મુક્ત થવાના જીવન માટેનો સંગ્રામ થશે.

કેમ આવે છે? કેમ એને આવતી અટકાવી શકાય?

કર્મ-ઉદય ૧. સનિમિત્તક, ૨. અનિમિત્તક: સનિમિત્તથી કેમ બચવું?:—

જીવનમાં એવા કેટલા ય બધા પ્રસંગો બને છે કે જેમાં વ્યાધિઓ માણસની પોતાની ભૂલના કારણે થાય છે. કર્મના ઉદય વિના તો દુઃખ આવતું જ નથી. પરંતુ શાસ્ત્ર કહે છે કે કેટલાક કર્મના ઉદય સનિમિત્તક હોય છે; જ્યારે કેટલા અનિમિત્તક હોય છે. સનિમિત્તક એટલે તમે કોઈ બા નિમિત્ત મેળવી આપો તો એ કર્મવિપાક-ઉદયમાં ખેંચાઈ આ દા. ત. માણસ વધારે પડતું ખાય તો અજીર્ણ વગેરે મંદવાડના ભોગ થાય. પરસેવાવાળા શરીરે હવા ખાય તો શરદીનો દરદી થાય. હલકા માણસને પૈસા ધીરે તો ગુમાવે. ઈત્યાદિ અનેક દાખલા છે. અગ્નિમાં હાથ ઘલાય તો બળવાનું ઉભું થાય. અર્થાત્ તે તે કર્મ તેવા તેવા સંયોગમાં ઉદયમાં તણાઈ આવે છે. આમાં જુઓ કે જીવનમાં વિવિધ અપલક્ષણ આચરીને જીવો વ્યાધિઓને આમંત્રે છે. ત્યારે જેણે કયારે ય પણ એવા રોગના ભોગ ન બનવા માટે જીવનભર મનગમતું વધારે પડતું ખાવાની લાલચ રોકી રાખી; ને એવી સુખશીલતાની લાલચ રોકી રાખી એણે શું કર્યું? એવી લાલચો સામે જીવનસંગ્રામ ખેલ્યા! ધ્યાનમાં લેજો જીવન-સંગ્રામ કેટકેટલી જાતના ખેલવા પડશે. હાલતાં ને ચાલતાં કોઈ લાલચો સામે આવે, કોઈ વાસનાઓ જાગે, કોઈ વિકટ પ્રસંગો ઊભા થાય; ત્યાં કષાયલાગણીઓ ઊઠે-એ બધાની સામે, આત્માનું રક્ષણ અને ઉન્નયન કરી લેવા માટે જીવન સંગ્રામ ખેલ્યા વિના આરો જ ક્યાં છે?

અનિમિત્તક પાપોદયથી બચવા શું કરવું ?:–

અનિમિત્તક અશાતાના ઉદય સિવાય બીજા પ્રકારના અનિમિત્તક ઉદય જે છે, એ તો બહારના આલંબન બાહ્ય નિમિત્તને ખેંચવાની અપેક્ષા રાખતા નથી. એટલે મોટા ચક્રવર્તી સનત્કુમાર ચક્રવર્તી હોય, તો પણ કર્મના ઉદયે એને વ્યાધિ જકડે છે. નાના બાળકને પણ ક્ષય, કેન્સર, વગેરે લાગુ પડે છે ને? આવી વ્યાધિ અંગે એ વિચારવાનો છે તે, એના ઉપાય સામે શું કરવું? એજ ને કે જુનાં પાપકર્મને મંદ કરવા શ્રી અરિહંત પ્રભુનું ધ્યાન પૂજન, સ્મરણ, ત્યાગ, તપ તથા સંયમ આરાધવા. તેવી જ રીતે નવાં પાપકર્મ બાંધતાં વિચાર કરવો. વિચાર માત્ર નહિ પણ અટકાયત કરવી. એ કરવા માટે જીવનભર શ્રી જિનકથિત પવિત્ર વૃત્તિઓ અને પ્રવૃત્તિઓમાં મચ્યા રહેવાને રાગ વૃત્તિ સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા ઘટે. પણ એ કરવાને બદલે ઉત્સવ ઉજાણીઓમાં અમૂલ્ય માનવ-જીવન બરબાદ કરાય તે શું? એમ સમરાદિત્ય કુમારનું કહેવું છે.

કર્મની સામે પણ સંગ્રામ: કેવી રીતે?:–

પાપવૃત્તિની જેમ કર્મની સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા માટે ઘણી ઘણી જાતની તપસ્યા આદરવી પડશે. કર્મને કાપવા માટે તપ સમાન તિક્ષ્ણ શસ્ત્ર બીજું નથી. તપમાં ઉપવાસ, રસ-ત્યાગ કાયકષ્ટ, મૌન, કાયસ્થિરતા વગેરે બાહ્ય સાધના અને જ્ઞાન ધ્યાન, વિનય, ભક્તિ, પ્રાયશ્ચિત વગેરે આભ્યન્તર સાધના આવે છે. આ સાધનાઓમાં પણ જીવનભર મચ્યાં રહેવાનું છે. તો કર્મ સામે જીવનસંગ્રામ ખેલાશે. તો એ સંગ્રામ કર્મરહિત બની મુક્ત થવાના જીવન માટેનો સંગ્રામ થશે.

કેમ આવે છે? કેમ એને આવતી અટકાવી શકાય?

કર્મ-ઉદય ૧. સનિમિત્તક, ૨. અનિમિત્તક: અનિમિત્તક કેમ બનાવવું?:-

જીવનમાં એવા કેટલા ય બધા પ્રસંગો બને છે કે જેમાં વ્યાધિઓ માણસની પોતાની ભૂલના કારણે થાય છે. કર્મના ઉદય વિના તો દુઃખ આવતું જ નથી. પરંતુ શાસ્ત્ર કહે છે કે કેટલાક કર્મના ઉદય સનિમિત્તક હોય છે; જ્યારે કેટલાક અનિમિત્તક હોય છે. સનિમિત્તક એટલે તમે કોઈ બાહ્ય નિમિત્ત મેળવી આપો તો એ કર્મવિપાક-ઉદયમાં ખેંચાઈ આવે. દા. ત. માણસ વધારે પડતું ખાય તો અજીર્ણ વગેરે મંદવાડનો ભોગ થાય. પરસેવાવાળા શરીરે હવા ખાય તો શરદીનો દર્દી થાય. હલકા માણસને પૈસા ધીરે તો ગુમાવે. ઈત્યાદિ અનેક દાખલા છે. અગ્નિમાં હાથ ઘલાય તો બળવાનું ઉભું થાય. અર્થાત્ તે તે કર્મ તેવા તેવા સંયોગમાં ઉદયમાં તણાઇ આવે છે. આમાં જુઓ કે જીવનમાં વિવિધ અપલક્ષણ આચરીને જીવો વ્યાધિઓને આમંત્રે છે. ત્યારે જેણે કયારે ય પણ એવા રોગના ભોગ ન બનવા માટે જીવનભર મનમાન્યું વધારે પડતું ખાવાની લાલચ રોકી રાખી; ને એવી સુખશીલતાની લાલચ રોકી રાખી એણે શું કર્યું? એવી લાલચો સામે જીવનસંગ્રામ ખેલ્યા! ધ્યાનમાં લેજો જીવન-સંગ્રામ કેટકેટલી જાતના ખેલવા પડશે. હાલતાં ને ચાલતાં કોઈ લાલચો સામે આવે, કોઈ વાસનાઓ જાગે, કોઈ વિકટ પ્રસંગો ઉભા થાય; ત્યાં કષાયલાગણીઓ ઉઠે-એ બધાની સામે, આત્માનું રક્ષણ અને ઉન્નયન કરી લેવા માટે જીવન-સંગ્રામ ખેલ્યા વિના આરો જ કયાં છે?

અનિમિત્તક પાપોદયથી બચવા શું કરવું :—

અનિમિત્તક અશાતાના ઉદય સિવાય બીજા પ્રકારના અનિ-
મિત્તક ઉદય જે છે, એ તો અહીંના આપણા બાહ્ય નિમિત્તને
સેવવાની અપેક્ષા રાખતા નથી. એટલે મોટા ચમરબંધી સનત્કુમાર
ચક્રવર્તી હોય, તો પણ કર્મના ઉદયે એને વ્યાધિ જકડે છે. સારા
માણસને પણ ક્ષય, કેન્સર, ભગંદર લાગુ પડે છે ને? આવી
વ્યાધિ સામે એ વિચાર કરવાનો છે તે, એના ઉપદ્રવ સામે શું
કરવું? એજ ને કે જુનાં પાપકર્મને મંદા કરવા શ્રી અરિહંત
પ્રભુનું ધ્યાન પૂજન, સ્મરણ, ત્યાગ, તપ તથા સંયમ આરાધવા.
એવી જ રીતે નવાં પાપકર્મ બાંધતાં વિચાર કરવો. વિચાર
માત્ર નહિ પણ અટકાયત કરવી. એ કરવા માટે જીવનભર શ્રી
સર્વજ્ઞકથિત પવિત્ર વૃત્તિઓ અને પ્રવૃત્તિઓમાં મચ્યા રહીને
બરાબ વૃત્ત સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા ઘટે. પણ એ કરવાને
બદલે ઉત્સવ ઉજાણીમાં અમૂલ્ય માનવ-જીવન બરબાદ કરાય
એ શું? એમ સમરાદિત્ય કુમારનું કહેવું છે.

કર્મની સામે પણ સંગ્રામ: કેવી રીતે? :—

કર્મની સામે પણ સંગ્રામ: કેવી રીતે? જીવનસંગ્રામ ખેલવા માટે
પાપવૃત્તની જેમ કર્મની સામે જીવનસંગ્રામ ખેલવા માટે
ઘણી ઘણી જાતની તપસ્યા આદરવી પડશે. કર્મને કાપવા માટે
તપ સમાન તિક્ષ્ણ શસ્ત્ર બીજું નથી. તપમાં ઉપવાસ, રસ-ત્યાગ
કાયકષ્ટ, મૌન, કાયસ્થિરતા વગેરે બાહ્ય સાધના અને જ્ઞાન
ધ્યાન, વિનય, ભક્તિ, પ્રાયશ્ચિત વગેરે આભ્યન્તર સાધના આવે
છે. આ સાધનાઓમાં પણ જીવનભર મચ્યા રહેવાનું છે. તો
કર્મ સામે જીવનસંગ્રામ ખેલાશે. તો એ સંગ્રામ કર્મરહિત
બની મુક્ત થવાના જીવન માટેના સંગ્રામ થશે.

ધાર્મિક તપ–જપ–ધ્યાનની વૃત્તિ મંદ પડી જાય છે.

(૩) રોગો કેટલીક વાર રોગીના દુર્ગુણોને આગળ કરી ઉભા કરે છે કે કેટલાક આગળના કાર્યો પર છાવરેલા પાણી ફેરે છે.

(૪) વ્યાધિઓ પીડા તો આપે છે તો આપે છે, પણ સાથે પાપની ભાવનાઓ, અભક્ષ્યભક્ષણ, રાત્રિભોજન વગેરે કોઈ પાપની કરણી ય આપે છે; અને વળી ઉપવાસમાં તપ, સત્સંગ વગેરે ધર્મના વિસ્મરણ આપે છે.

(૫) પુણ્ય ખોઈ અને પાપ આચરીને કમાયેલા પૈસાથી હવે ધર્મકાર્યો કરવાની વાત હતી પરંતુ આ વ્યાધિઓએ સેંકડો હજારો રૂપિયા ખાઈ જાય છે. અરે નાટક તો એવું જમાવે છે કે દર્દ મટાવવા પાછળ રૂપિયા પચાસ હજાર પાણી કરાશે, પણ હવે આયુષ્ય મરવાની અણી પર છે, તો દાન પુણ્યના માત્ર પાંચ હજાર પામશે. એટલે? હજી ય જો જીવે એમ લાગતું હોત તો એ રોગ નિવારવા બીજા લાખનું પાણીનું કરત; પણ મરે છે માટે તેનો પરવાર પાંચ હજાર! રોગોનું કેવું દૌર્જન્ય! કેવી પાપલીલા!

જરા (વૃદ્ધાવસ્થા)ની જેમ મૃત્યુનું દૂતકાર્ય કરે છે. આ વ્યાધિ, જરા અને મૃત્યુની સંકલનાબદ્ધ યોજનામાંથી જીવ છટકી શકે તેમ નથી."

એના ઉપર રાજકુમાર સમરાદિત્ય ફરીથી એજ પ્રશ્ન કરે છે કે 'જો માણસ આ બધાનો શિકાર છે, તો પછી આવી ઉત્સવ–નૃત્યાદિ ધાંધલ આચરવાનો શો અર્થ છે?'

ત્રણેય પ્રસંગમાં એક જ પ્રશ્ન ક્યાં કર્યો છે, એ ખૂબ જ સૂચક છે. પ્રશ્નની પાછળ મહાન તત્ત્વજ્ઞાન પડેલું છે. ઉત્સવ

તલવાર મ્યાન : સમાધિનો ખુલાસો :—સમરાદિત્યે આ...
હણી નાખવા ઉગામેલી તલવારને, તાકાત કોની કે, મ્યાન ક...
શકે ? પણ આ તો માત્ર સમરાદિત્યનો અભિનય હતો. કુમા...
કહે છે,

“ભાગ્યવાન ! કુમાર બાપુ ! ઘણી ખમા તમને ! આમ ...
થાય. બાપુ ! શાંત થાઓ ! ધીરા પડો ! હું જાણું છું. આપ ...
પૂરા જાણકાર છો. આપ ગંભીર છો, વીર છો, તથા ધી...
બીજાના પ્રતિબોધનાર્થે જ આપની આ પવિત્ર પુણ્ય પ્ર...
હોય. ધન્ય હો બાપુ ને !” કુમારે શમશેર મ્યાન કરી. આ...
આગળ વધીને કહે છે.

“એ પણ બનવા જોગ છે. આપની પુરવાઈ જરૂરી. ...
આપને વ્યાધિના અનુભવ ન હોય. બાકી વ્યાધિ પણ ...
વરથાની જેમ મૃત્યુના દૂત તરીકેનું કાર્ય કરે છે.”

આ વ્યાધિ પર રાજકુમારનો પ્રશ્ન છે કે “તો પ...
માણસની આ ઉતાવળીનો શો અર્થ છે ?” આ પણ વિચારણી
કેવળ [illegible] નથી.

વ્યાધિની જબરાઈ :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ધાર્મિક તપ-જપ-ધ્યાનની જાણે આડખીલી રૂપ થાય છે.

(૩) રોગો કેટલીક વાર મોંઘા પ્રસંગોએ આવીને ઉભા રહે છે કે કેટલાય આનંદના કાર્યો પર છાપરેડ પાણી દે છે.

(૪) વ્યાધિઓ એકલા તો આવે છે તો આવે છે, પણ સાથે પાપની ભાવનાઓ, આર્તધ્યાન, સંક્લેશ વગેરે કોઈ પાપની કરણી ય લાવે છે; અને વળી ઉપવાસમાં તપ, સત્સંગ વગેરે ધર્મના વિક્ષેપ લાવે છે.

(૫) પુણ્ય ભોગવી અને પાપ આચરીને કમાયેલા પૈસાથી કોઈ ધર્મકાર્યો કરવાની વાત હોય પરંતુ આ વ્યાધિઓએ સંકટો ઢગલો રૂપિયા ખાઈ જાય છે. અરે નાટક તો એવું જમાવે છે કે દર્દ મટાવવા પાછળ રૂપિયા પચાસ હજાર પાણી કરાશે, પણ હવે માણસ મરવાની અણી પર છે, તો દાન પુણ્યના માત્ર પાંચ હજાર વાપરશે. એટલે? હજુ ય જો જીવે એમ લાગતું હોત તો એ રોગ નિવારવા બીજા લાખનું પાણીનું કરત; પણ મરે છે માટે હવે પરવાર પાંચ હજાર! રોગોનું કેવું દૌર્જન્ય! કેવી પાપલીલા!

જરા (વૃદ્ધાવસ્થા)ની જેમ મૃત્યુનું એ કાર્ય કરે છે. આ વ્યાધિ, જરા અને મૃત્યુની સંકલનાબદ્ધ યોજનામાંથી જીવ છૂટી શકે તેમ નથી."

એના ઉપર રાજકુમાર અગરાદિત્ય ફરીથી બીજો પ્રશ્ન કરે છે કે 'જો માણસ આ બધાનો શિકાર છે, તો પછી આવી ઉત્સવ-નૃત્યાદિ ધાંધલ આચરવાનો શો અર્થ છે?'

ત્રણેય પ્રસંગમાં એક જ પ્રશ્ન કરો કર્યો છે, એ ગુણ જ છે. પ્રશ્નની પાછળ મહાન તત્ત્વજ્ઞાન પડેલું છે. ઉત્સવ

તલવાર મ્યાન : સંધિનો ખુલાસો :—સમરાદિત્યે આ
હણી નાખવા ઉગામેલી તલવારને, તાકાત કોની કે, મ્યાન
શકે ? પણ આ તો માત્ર સમરાદિત્યનો અભિનય હતો.
કહે છે,

"ભાગ્યવાન ! કુમાર બાપુ ! ઘણી ખમા તમને ! આમ
થાય. બાપ ! શાંત થાઓ ! ધીરા પડો ! હું જાણું છું, આપ
પૂરા જાણકાર છો. આપ ગંભીર છો, વીર છો, તેવા ધીર
જીવતના પ્રતિબોધનાર્થે જ આપની આ પવિત્ર પુણ્ય પ્ર
હોય. ધન્ય હો બાપુને !" કુમારે શમશેર મ્યાન કરી. આ
આગળ વધીને કહે છે.

"એ પણ બનવા જોગ છે. આપની પુણ્યાઈ જબરી. તેથી
આપને વ્યાધિનો અનુભવ ન હોય. બાકી વ્યાધિ પણ પુણ્ય
વરથાની જેમ મૃત્યુના દૂત તરીકેનું કાર્ય કરે છે."

આ વ્યાધિ પર રાજકુમારનો પ્રશ્ન છે કે "તો પછ
માણસની આ ઉતાવળીના શો અર્થ છે ?" આ પણ વિચારણીય
કરે દેવાનીય વિટંબણા કેમ નથી.

વ્યાધિની વણજાર :

[illegible]

ધાર્મિક તપ-જપ-ધ્યાનની જાણે માંડવાળ થઇ જાય છે.

(૩) રોગો કેટલીક વાર એવા કવેળાએ આવીને ઉભા રહે કે કે કેટલાય અગત્યના કાર્યો પર છબરડો વાળી દે છે.

(૪) વ્યાધિઓ પીડા તો આપે છે તો આપે છે, પણ સાથે પાપની ભાવનાઓ, અભક્ષ્યભક્ષણ, રાત્રિભોજન વગેરે કોઈ પાપની કરણી ય આપે છે; અને વળી ઉપરાંતમાં તપ, સત્સંગ વગેરે ધર્મના વિસ્મરણ આપે છે.

(૫) પુણ્ય ખોઈ અને પાપ આચરીને કમાયેલા પૈસાથી હવે ધર્મકાર્યો કરવાની વાત દૂર; પરંતુ આ વ્યાધિઓએ સેંકડો હજારો રૂપિયા ખાઇ જાય છે, અરે નાટક તો એવું જમાવે છે કે દરદ મટાવવા પાછળ રૂપિયા પચાસ હજાર પાણી કરાશે, પણ હવે માણસ મરવાની અણી પર છે, તો દાન પુણ્યના માત્ર પાંચ હજાર પામશે. એટલે? હજી ય જો જીવે એમ લાગતું હોત તો એ રોગ નિવારવા બીજા લાખનું પાણીનું કરત; પણ મરે છે માટે લેતો પરવાર પાંચ હજાર! રોગોનું કેવુંક દૌર્જન્ય! કેવી પાપલીલા!

જરા (વૃદ્ધાવસ્થા)ની જેમ મૃત્યુનું દૂતકાર્ય કરે છે. આ વ્યાધિ, જરા અને મૃત્યુની સંકલનાબદ્ધ યોજનામાંથી જીવ છૂટી શકે તેમ નથી."

એના ઉપર રાજકુમાર સમરાદિત્ય ફરીથી એજ પ્રશ્ન કરે છે કે 'જો માણસ આ બધાનો શિકાર છે, તો પછી આવી ઉત્સવ-નૃત્યાદિ ધાંધલ આચરવાનો શો અર્થ છે?'

ત્રણેય પ્રસંગમાં એક જ પ્રશ્ન કર્યો કર્યો છે, એ ખુબ જ

ધાર્મિક તપ-જપ-ધ્યાનની જાણે ગાંઠ-ગાંઠ ગળી જાય છે.

(૩) રોગો કેટલીક વાર એવા ટાણાંએ આવીને ઉભા રહે છે કે કેટલાય અગત્યના કામો પર હડતાળ પાડી દે છે.

(૪) વ્યાધિઓ પીડા તો આપે છે તો આપે છે, પણ સાથે પાપની ભાવનાઓ, અભક્ષ્યભક્ષણ, રાત્રિભોજન વગેરે કેઈ પાપની કરણીય આપે છે; અને વળી ઉપરાંતમાં તપ, સત્સંગ વગેરે ધર્મના વિસ્મરણ આપે છે.

(૫) પુણ્ય ખોઈ અને પાપ આચરીને કમાયેલા પૈસાથી હવે ધર્મકાર્યો કરવાની વાત હતી પરંતુ આ વ્યાધિઓએ સેંકડો હજારો રૂપિયા ખાઈ જાય છે, અરે નાટક તો એવું જમાવે છે કે દર્દ મટાડવા પાછળ રૂપિયા પચાસ હજાર પાણી કરાવે, પણ હવે માણસ મરવાની અણી પર છે, તો દાન પુણ્યના માત્ર પાંચ હજાર પામશે. એટલે? હજી ય જો હવે એમ લાગતું હોત તો એ રોગ નિવારવા બીજા લાખનું પાણી કરત; પણ મરે છે માટે હવે તો પરવાર પાંચ હજાર! રોગોનું કેવુંક દૌર્જન્ય! કેવી પાગલીલા!

[illegible] જ નથી [illegible], પણ સમજ [illegible] કે એ જીવનના [illegible] રોગ, વૃદ્ધાવસ્થા અને [illegible] નથી [illegible] છે, તો એના નિવારણ અર્થે કોઈ [illegible] માટે એ રોગ [illegible] વૃદ્ધિ [illegible] નષ્ટ કરી [illegible] રંગરાગ વગેરેમાં જીવન [illegible] એ [illegible] મૂર્ખાઈ ? આવી રીતે તો આ [illegible] માણસે પોતાના દુર્ગુણો અને દુષ્કૃત્યોમાં પાછા ફરી જવું જોઈએ. હવે શી એવી ઇન્દ્રિયોની ગુલામી કરવી'તી ? શી માયા મમતા કરવી'તી ? શા રંગરાગ ? શી ઈર્ષ્યા ને અસૂયા, અનીતિ અને ક્ષુદ્રતા સેવવી ? હવે તો એ દોષોની જ સામે ઝગડવું જોઈએ. આપણા જીવનમાં એને પગઠામ ન મળે એ માટે ખૂબ ઝઝુમવું જોઈએ. કોની સામે ? દોષોની સામે તો ખરૂં જ પણ અવગરે એનાથી દપાતા તુચ્છ આત્મસંતોષ સામે. ને એની લાલચો સામે એવા ઝઝુમવું કે નિર્ધાર કે મારે એવી લાલચ નથી જોઈતી, ખોટા આત્મસંતોષ નથી જોઈતા. 'મારે હવે એ માયા–મમતા–ઈર્ષ્યા વગેરેનો ખપ નથી એ બધાથી હું થાકયો હવે !' એ માટે વિરાગ–પ્રમોદ–મૈત્રી વગેરે ગુણો વિકસાવવાના. આમ જે જીવનભર મથાય, એનું નામ જીવનસંગ્રામ. એવી રીતે આરંભ-સમારંભના કૃત્યો અર્થાત્ જેમાં ત્રસ-સ્થાવર જીવોની હિંસા થાય છે એવા કૃત્યો, માણસને નિચોવવાના કૃત્યો, જૂઠ ડફાણની પ્રવૃત્તિ, સંગ્રહપરિગ્રહની ધમાચકડી, અબ્રહ્મના સેવન, રોષ–રોફનાં પ્રદર્શન–આ બધાં ય દુષ્કૃત્યો છે. એની સામે ઝગડવાનું છે. એ માટે જીવનમાં સરી બીજી સત્યનીતિ સદાચારાદિની પ્રવૃત્તિ, ને ધર્મચર્યાની પ્રવૃત્તિ વિકસાવવાની છે ત્યાગ અને તપસ્યા, પ્રભુભક્તિ અને સામયિક.

.અને ધ્યાન....ઈત્યાદિમાં ઓતપ્રોત રહેવાનું છે. એનાથી વૃત્તિઓ અને કર્મ બંને સામે સંગ્રામ થશે..

રનો લોકને ઉપદેશ :–

સમરાદિત્ય પ્રજાજનોને ઉદ્દેશીને કહે છે "હે બુદ્ધિમાન જનો! જન્મ પામેલા માટે જો વ્યાધિ, વૃદ્ધાવસ્થા અને નિશ્ચિત છે, તો આ ગીતગાન નાચરંગ વગેરે જલસા અને ણીનો કોઈ અર્થ નથી. જેમ દીવાની આસપાસ પતંગીયું છે તે થોડીકજ વારમાં આસ્વાહા થવા માટે. એમ કાળ નાં બગાસા ખાતા ડાચાની વચમાં જીવો રંગરાગ ખેલી છે; તે બગાસું પુરૂં થાય એટલી વાર માટે જ; પછીથી નનો અવશ્ય દારૂણ અંત પામવાના! આવી મોહદ્રષ્ટ ધમા- ડી જીવને વિનાશની ખાઈમાં ધકેલી દે છે. હવે કહો જેનું ણામ આખર વિનાશ અને વિલાપમાં આવે, તેવા રંગરાગમાં જીવનો કિંમતી સમય ફેંકી દેવો? ના, આ અમૂલ્ય અવસર એ ત્રણની સામે ઝઝુમવાનો છે; મૃત્યુ વગેરેનું જ મૃત્યુ થઈ ય એ માટે આત્મસાધનામાં મથવાનો છે."

શું બતાવ્યું? જીવનસંગ્રામ! કુમારે એવી છટાથી સંબોધ્યું લોકોને માર્ગમાં જ સ્તંભિત કરી દીધા! કોઈ જનોને રાગ્યરંગે રંગી દીધા!

લોકનો પલટો :– ઉજાણી ઉજાણીના ઠેકાણે રહી. અધ- ચ્ચે મામલો બદલાઈ ગયો. ઉજાણી એટલે આનંદની ઉજવણી ણ અહીં તો કુમારે સચોટ ત્રણ મોજુદ દાખલા દેખાડી, કર્મના હાથમાં રમતા રાંકડા જીવની કંગાળ સ્થિતિનું એવું ભાં- ભાવ્યું કે લોકનાં મન સાચો ઉદ્વેગ, વૈરાગ્ય પામી ગયા

પછી આનંદ ક્યાં રહે ? આનંદની ઉજાણી ક્યાં રહે ? ઇન્દ્રિયોના વિષયભોગના આનંદ અને ઉત્સવ ત્યાં ગમી અજ્ઞાન રહે કે જ્યાંસુધી જીવને કોઈ જબરદસ્ત ચોટ નથી લાગી. જ્યાંસુધી વાસ્તવિક વિવેક નથી જાગ્યો. એ વિવેક જાગ્યા પછી તો દુન્યવી મોજશોખ વિલાસોના રસ સુકાઈ જાય ! આંખ સામે રોગ, ઘડપણ અને મૃત્યુના આક્રમણ વખતે બાપલા જીવની થતી કંગાળ દશા દર્શાવી રહેલી જોઈએ. સમરાદિત્યે લોકને એનો તાદૃશ ખ્યાલ કરાવ્યો. એટલે લોકોના મન પણ પીગળી ગયાં. ત્યારે રાજાને શું થયું તે જુઓ. અધિકારીઓએ જઈને રાજાને આ વાત વિનય પૂર્વક નિવેદિત કરી. રાજાએ કુમારને મોકલેલ ત્યારે કલ્પનારહિત રાજાને આવો કોઈ ખ્યાલ હશે ? શાનો હોય ? વિરાગીના આવા વિચારની વાતો રાગીની કલ્પનામાં ન આવી શકે

ભૂલી જવાય છે; આત્માનો ખ્યાલ ઉડી જાય છે; આત્મસગાઈ ટકી શકતી નથી. મોહની નવાઈ ક્યાંય નથી. એમાં માનવ-જીવનમાં મોહની લાગણીઓ સામે સંગ્રામ ખેલ્યા કરવાનો છે, એ ધ્યાનનાં નથી રહેતું. રાજા માત્ર વિચારીને અટક્યા નહિ? આગ્રહ કરીને કુમારને બે રાજકુમારીઓ પરણાવી.

સમરાદિત્યનો પત્નીઓને પ્રશ્ન

સમરાદિત્ય ચરમ શરીરી છે. તદ્ભવ મુક્તિગામી છે. કેવળ જ્ઞાન તો મુનિ થયા પછી પામે છે, પણ અવધિજ્ઞાન ઘરમાં પામે છે. કયા સંયોગમાં પામે છે? ખૂબી છે! પિતા પરણાવે છે; માટે જ પોતે પરણે છે. પરણ્યા પછી પ્રથમ મુલાકાતે પત્નીને પલાળી નાખે છે. જેઓ કેવું નિમિત્ત ઉચકી લઈ પરણીતા બે પત્નીઓની વતી રાણીઓ કુમારને ગઘમઘ સુગંધી-વાળા, કલાપૂર્ણ ગુંથેલા હારને આપતાં કહે છે.

'હે કુમાર! આ આપની બન્ને પ્રિયતમાઓ હૃદયના અનુરાગથી આપને આ હાર સહર્ષ અર્પણ કરે છે, તો એને સ્વીકારી એમને કૃતાર્થ કરો.'

દાક્ષિણ્યવાળા કુમાર સમરાદિત્ય હારને હાથમાં લઈ પત્નીઓને પૂછે છે.

"તમને મારા પ્રત્યે અનુરાગ છે? પ્રેમ છે?"

કેવો વિચિત્ર પ્રશ્ન? કેમ ખરૂંને? પાણી પીધા પછી ઘર પૂછવાનું? પરણી લીધા પછી પ્રેમનું પૂછવાનું? ત્યારે શું આવો ચતુર રાજકુમાર આવી બાબતમાં પહેલાં ભોળો થયો હશે? અથવા આમેય આર્યકુળ છે, એટલે પિતાજીએ જે કર્યું

[illegible] ની વાત નહિ તો તો હવે પછી [illegible] શું [illegible] જ [illegible] નાતની જેમ [illegible] થાય. તો પછી આવો પ્રશ્ન કેમ? જેવા રૂપમાં અને ગુણમાં સમાન આ પરિણીત રાજકુમાર છે, તેની જેવી જ મહાન [illegible] રાજાની [illegible] કુલીન કન્યાઓ છે. [illegible] થયું તો હશે જ, કુમાર આ શું પૂછે છે? શું અનુરાગ વિના અમે પરણી હોઈશું ?", પણ એ ગંભીર હોવાથી પ્રશ્ન અને પ્રશ્નકારની ગંભીરતા રાજીમતી મનમાં ને મનમાં સમાધાન કરી લે છે: "રાજકુમાર છે. વિચક્ષણ છે. પરીક્ષા કરવી ધારી હોય: પ્રશ્ન થાય. પણ તે નવો પ્રસંગ છે. એટલે પરિચયે અનુરાગનો એમને અનુભવ થશે. અથવા પ્રશ્નનું હાર્દ સમજીએ પછી ઉત્તર." આવી કુળવતી કન્યાઓ આવા પ્રશ્નનો શો જવાબ આપે? આપી શકાય તેવો જવાબ પણ કઈ રીતિએ આપે? કુળવાન કન્યાઓ વિનત હોય, લજ્જાશીલ હોય. વાલમની સામે જાતવણાઈ કેમ હકાય કે અમે પ્રેમ ધરાવીએ છીએ? સમરાદિત્યની પ્રિયતમાઓ મુખ નીચું ઢાળી, પુતળીની જેમ સ્તબ્ધ બની ગઈ છે. જેના સંસર્ગમાં આવનારનું પણ અવશ્ય હિત જ થાય, એવા આ સમરાદિત્ય છે. એ પોતાના સાંકેતિક પ્રશ્નને કેમ જતો કરે? ફરી તે સખીઓને પૂછે છે, "કેમ તમારી સખીઓનું મૌન છે? શું તેમને મારા પર ખરેખરો અનુરાગ છે?"

બાબા! હજી દીવો નથી કર્યો ?:—

કેટલાક પ્રશ્ન એવા હોય છે કે વિચારકને એમાંથી કોઈ દિવ્ય પ્રેરણા આપી દે છે. મહાકિમતી મન ખજાનાનું ધન ખરચવું જોઈએ. બંગાળ દેશનો એક બનાવ છે. એક ગૃહસ્થાને સંધ્યા ટાણે એની નાની છોકરી કહે છે.

સખીઓનો ઉત્તર : પણ સખી નથી બોલતી. પણ સખીઓ કેમ બોલતી નથી? 'કુમાર તેને બીજી વાર એજ પ્રશ્ન કરે છે તો ઉત્તર આપજો જ કારણ કે કદાચ કુમારને ખબર ન હોય. ગાઢ, આપણી સખીઓ એમના પર અત્યંત સ્નેહ ધરનારી છે. સખીઓ મોટા મનની છે તેથી પોતાના મોઢે પોતાનો સ્નેહ નથી ગાતી. પણ આપણે તો એને પ્રશંસવાજ જોઈએ.' એમ કરીને હવે સખીઓથી મૌન રહેવાનું નથી. કહે છે.

"દીર્ઘાયુષી કુમાર ! આપ પ્રત્યે અમારી આ સખીઓના અનુરાગનું શું પૂછો છો? સંબંધ, પરિચય તો થવાનું પછી; આપની મુદ્રા જોવાનું પણ પછી; કિંતુ આપ પુણ્યવંતનું નામ સાંભળ્યું છે ત્યારથી અમારી આ મહાભાગ્યવતી બનેલી સખીઓ આપના નામની જપમાળા ગણી રહી છે. એ હૃદયના અનુરાગનો ખ્યાલ શબ્દથી શી રીતે આપી શકાય ?"

સખીઓનો કેવો રસિક ઉત્તર છે ! ખાલી કહેવાની વાત નથી કરતી. જેવી વસ્તુસ્થિત છે તેવી રજુ કરે છે. વિનય અને વિવેકથી રજુ કરે છે. ઉત્તરમાં વિવેક એવો છે કે મુખ-દર્શને અને પરિચયે તો અનુરાગ થાય પણ આ તો નામ-

...થી અનુરક્ત થઈ છે. એ અનુરાગની વિશેષતા સૂચવે છે:
...ીઓ ગુણાંચલ કુમારના નામ પર આકર્ષિત થઈ છે એમાં પણ
...મના ગુણાનુરાગની છાંટ તો છે જ. એટલે સખીઓ એમના માટે કહે છે 'આપના નામની એ તો જપમાળા જપે છે. તે શું અનુરાગ વિના?' પતિની અનુરાગિણી બનેલીને પતિના નામની જપમાળા સહેજે ચાલુ થઈ જાય છે.

જીવનસંગ્રામ કર્મનું કામણ કાઢવા માટે છે :-

કવિએ ઠીક જ કહ્યું છે, મુક્તિના અભિલાષીને નિરંજન-
...નાથના નામની જપમાળાના જાપ માટે મનુષ્યભવ જેવો એકે
...ય ભવ નથી.' જેને જેની લગની, ધગશ, તમન્ના, તેને એની
...રટણ આવે જ. સમરાદિત્ય પણ કેવા છે? સમરમાં આદિત્ય
...માન. સમર એટલે સંગ્રામ, તેમાં આદિત્ય એટલે સૂર્ય સમાન,
...ેરવવાના પ્રસંગે સૂર્યની માફક એમણે બજાર વચ્ચે કેવો પ્રકાશ
આપ્યો! શો બોધ આપ્યો તે પ્રસંગે જોઈ ગયા કે વ્યાધિ
...જરા, તથા મૃત્યુની સામે કેમ લડાય? તેના મૂળની સાથે લડી
લેવું જોઈએ. મૂળ શું? મોહમદિરા અને કર્મસત્તા! એની
સામે સંગ્રામ ખેલવાનો છે. મોહમદિરાથી જનમતી પાપવૃત્તિઓ
અને કર્મસત્તા સામે જીવનભર સંગ્રામ એજ જીવનસંગ્રામ તે
...આ મનુષ્ય ભવમાં જ ખેલી શકાય તેમ છે. જે કર્મને જીતે તે
વિજેતા બને; કર્મ ત્યાંથી પલાયન થઈ જાય. જે કર્મને આધીન
બને, એની છાતી પર કર્મ ચઢી બેસે. જીવનસંગ્રામ પૂર્વના
બાંધેલા કર્મનું કામણ કાઢવા માટે છે. તેમ જીવન-સંગ્રામ
મોહમદિરાના વ્યસન અને પાપવૃત્તિઓ સામે ખેલી, એનો નાશ
કરીને પવિત્ર નિષ્પાપ જીવન બનાવી નવાં કર્મ બંધાતાં અટ-
કાવવા માટે છે. તો જ સર્વ કર્મથી મુક્તિ મળે, ને શાશ્વત
સુખનું જીવન મળે. એવા જીવન માટે સંગ્રામ એ જીવનસંગ્રામ:

નહિ, અનંતા સાથે કર્યો! એક બીજાનું ભલું કરીને? ના! ક્યારે ભલું થાય? આત્માના પ્રેમ કરાય ત્યારે. દેહના પ્રેમ સામે સંગ્રામ ખેલાય ત્યારે. રાજીમતી મહાસતીએ એવો પ્રેમ કર્યો, પતિની આત્મજ્યોતની સાથે હારોહાર પોતાની આત્મજ્યોત સ્થાપી દીધી. એનું નામ પ્રેમ! શાશ્વત, અમર પ્રેમ એ! તુચ્છ રૂપમાં, કાયાના વિનશ્વર લાવણ્યમાં, કે કામવાસનામાં અંધ, પાગલ બની એમાં પ્રેમ હોવાની વાતો કરવી એ નરી અજ્ઞાનતા છે. નિર્મળ પ્રેમ કયો? વાસના વિહીન હોય તે. વાસના છે ત્યાં પ્રેમ કેવો? આપણી વાસનાથી તો સામાનું પણ નિકંદન નીકળે છે. આપણે પ્રેમ દેખાડી સામાને મોહઘેનમાં મસ્ત કરી એને દુર્ગતિની સગવડ, સંસાર-પ્રવાસની સગવડ કરી આપીએ છીએ. એ શું પ્રેમનું કર્તવ્ય?

સંગ્રામ હલકી લેશ્યા સામે છે:-સમરાદિત્ય પૂછે છે, 'જે જેના પર અનુરાગ હોય તે તેને અહિતમાં ધકેલે?' શું કહે ના કે હા? સમરાદિત્ય તો વૈરાગ્યમૂર્તિ છે, સ્વાત્મા સાથે જગતના કલ્યાણનો કંદ છે. જગતનું હિત કરનારો ફિરસ્તો એણે પાછલા આઠ ભવથી જીવન-સંગ્રામના [illegible] છે. સંગ્રામ અંતરની અશુભ વૃત્તિ સામે છે; [illegible] સામે છે. મન મારી મારીને પણ એને હટાવવાની. [illegible] જીવનમાં સ્થાન જ નહિ આપવાનું.

જીવનભર એની સાથે ઝગડી ઝગડીને જીવનમાંથી [illegible] માનસના વૃત્તિઓ-મલીન લાગણીઓ, મેલા ધોરણો, [illegible] લેશ્યાઓ વગેરેને નાબૂદ કરવાની. એવી જ રીતે મેલી પ્રવૃત્તિ[illegible] માયા રમતો, વિકારી ચેનચાળા, ઈન્દ્રિયોની ગુલામી વગે[illegible] ઓછી કરી નાખવાના. ધ્યાન રાખજો.

સંગ્રામ કોની સામે? અસત્ય સામે, સત્યની સામે ના[illegible] હિંસાની સામે, અહિંસાની સામે નહિ! ચોરીની સામે, [illegible]

સખીઓએ જયમાળા ઉપર પોતાની સખીઓનો અનુરાગ સાબિત કર્યો. એટલે હવે સમરાદિત્ય આગળ પૂછે છે કે,

જેનાથી સામાનું અહિત થાય એને અનુરાગ કર્યો કહેવાય!

જોજો, ખાન-પાનાદિ સરભરામાં કે વાસનાની ચેષ્ટામાં પ્રેમ દેખાડે તે પ્રેમાળ કહેવાય કે નહિ? પ્રેમ કોને કહેવો? કહે.. સાચો અનુરાગ તે, સાચો પ્રેમ તે. જે હૃદયમાં સ્થાપ્યા પછી અમર હોય. એક મરે ને બીજી ખોળવી પડે, એ પ્રેમ છે? વાસના છે. વાસના! પ્રેમ દેહથી કે આત્માથી? નથીને જાતે પૂર્વ-જન્મનું સ્મરણ થાય, પછી જો એ મૂળ ઘરે આવે, તો માતા, પુત્ર, પત્ની કોઈ ઊભા રાખે? જરાય નહિ! તાજો કિસ્સો બન્યો છે.

જાતિસ્મરણનું એક દૃષ્ટાંત :—મુરાદાબાદ પાસેના નાના ગામડામાં એક સુતારના ત્રણ વર્ષના છોકરાને પૂર્વભવનું જ્ઞાન જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું; પૂર્વભવ જોયો. એ બોલ્યો, "મારે બીડી ખાવી છે." એને બીડી [illegible] આપવામાં આવ્યાં. એ કહે "[illegible] નહિ! [illegible] ની દુકાનમાં જ [illegible]. એ મારી [illegible]" [illegible] ની એવી વાત કરી. [illegible]

[illegible]

...કે, અનંતા સાથે કર્યો! એક બીજાનું ભલું કરીને? ના! ક્યારે ભલું થાય? આત્માના પ્રેમ કરાય ત્યારે. દેહના પ્રેમ સામે સંગ્રામ ખેલાય ત્યારે. રાજીમતી મહાસતીએ એવો પ્રેમ કર્યો, પતિની આત્મજ્યોતની સાથે હારોહાર પોતાની આત્મજ્યોત સ્થાપી દીધી. એનું નામ પ્રેમ! શાશ્વત, અમર પ્રેમ એ! તુચ્છ રૂપમાં, કાયાના વિનશ્વર લાવણ્યમાં, કે કામવાસનામાં અંધ, પાગલ બની એમાં પ્રેમ હોવાની વાતો કરવી એ નરી અજ્ઞાનતા છે. નિર્મળ પ્રેમ કયો? વાસના વિહીન હોય તે. વાસના છે ત્યાં પ્રેમ કેવો? આપણી વાસનાથી તો સામાનું પણ નિકંદન નીકળે છે. આપણે પ્રેમ દેખાડી સામાને મોહઘેનમાં મસ્ત કરી એને દુર્ગતિની સગવડ, સંસાર-પ્રવાસની સગવડ કરી આપીએ છીએ. એ શું પ્રેમનું કર્તવ્ય?

સંગ્રામ હલકી લેશ્યા સામે છે:—સમરાદિત્ય પૂછે છે, 'જેને જેના પર અનુરાગ હોય તે તેને અહિતમાં ધકેલે?' શું કહે? ના કે હા? સમરાદિત્ય તો વૈરાગ્યમૂર્તિ છે, સ્વાત્મા સાથે જગતના કલ્યાણનો કંદ છે. જગતનું હિત કરનારો ફિરસ્તો છે. એણે પાછલા આઠ ભવથી જીવન-સંગ્રામનો ક્રમ ચાલુ કર્યો. સંગ્રામ અંતરની અશુભ વૃત્તિ સામે છે, અશુભ પ્રવૃત્તિ સામે છે. મન મારી મારીને પણ એને હટાવવાની. એને જીવનમાં સ્થાન જ નહિ આપવાનું.

જીવનભર એની સાથે ઝગડી ઝગડીને જીવનમાંથી મેલા માનસની વૃત્તિઓ—મલીન લાગણીઓ, મેલા પ્રેરણો, કાળી લેશ્યાઓ વગેરેને નાબૂદ કરવાની. એવી જ રીતે મેલી પ્રવૃત્તિઓ, માયા રમતો, વિકારી ચેનચાળા, ઇન્દ્રિયોની ગુલામી વગેરેને ઓછી કરી નાખવાની. ધ્યાન રાખજો.

સંગ્રામ કોની સામે? અસત્ય સામે, સત્યની સામે નહિ! ... સામે, અહિંસાની સામે નહિ! ચોરીની સામે, શાહુ-

કારીની સામે નહિ! ક્રોધ; માન, માયા, લોભની સામે; ક્ષમા, નમ્રતા, સરલતા, નિસ્પૃહતાની સામે નહિ! વિષયોના આકર્ષણ સામે, ત્યાગ વિરાગ સામે નહિ! સંગ્રામ એટલે ગડમથલ. એ શ્રાવ પક્ષ સામે કરવાની છે; અર્થાત્ એને દૂર હટાવવાની કરવાની છે.

ચાર પ્રકારની વૃત્તિઓ :—

પ્રથમ 'વૃત્તિ' સામે સંગ્રામ છે. વૃત્તિ ચાર પ્રકારની છે. એક છે લેશ્યાના ઘરની; બીજી છે ધ્યાનના ઘરની; ત્રીજી ભાવનાના ઘરની; ચોથી રુચિના ઘરની છે.

લેશ્યાની વૃત્તિ એટલે માનસિક ઉજળો કે મલિન ઉગ્ર કે મંદ પરિણામ.

ધ્યાન એટલે એકાગ્ર ચિંતન.

ભાવના એટલે સારી નરસી વિચારણા.

રુચિ એટલે વલણ.

સંગ્રામ હલકી વૃત્તિ સામે છે, પ્રશસ્ત સામે નહિ. સારી વૃત્તિને તો ઝળકાવવાની છે. એ તો અવશ્ય લાભ આપનાર છે. બાકી શુભ પરિણામની મંદતા અર્થાત્ શિથિલતા અને અશુભ પરિણામની ઉગ્રતા, તથા અશુભ ધ્યાન અને ખરાબ વિચારણાઓ. તેમજ પૌદ્ગલિક વલણ અને દુષ્ટ લેશ્યા સામે ઝગડી એને નામશેષ કરવાના છે.

દુન્યવી પ્રેમની પોકળતાનું દૃષ્ટાન્ત

સમરાદિત્યને પ્રશ્ન છે :–'અનુરાગી કોણ? હિતમાં પ્રવર્તાવે તે અનુરાગી કે અહિતમાં પ્રવર્તાવે તે?' સમરાદિત્ય ત્યાં એક કિસ્સો કહે છે:–એક નગરમાં એક નગરશેઠ છે. એનો જુવાન પુત્ર બનીઠનીને બહાર ફરવા નીકળ્યો. રસ્તામાં રાજમહેલ આવ્યો. ઝરૂખે બેઠેલી રાણીએ આ યુવાનને જોયો. એનું રૂપ જોઈ મોહિત બની દાસીને મોકલી એને બોલાવી લાવવા.

દાસી જઈને પેલાને કહે છે. 'આપને મારાં બાઈ (રાણી) સાહેબ બોલાવે છે. તમને ચાહે છે.'

'હં! એમ. ચાલો ત્યારે!'

એને એટલું જ જોઈએ! લ્હેરી હતોને? આવ્યો મહેલમાં રાણી પાસે. કોચ પર બેઠો. રાણી પૂછે છે, "કેમ? મને તમારા પર પ્રેમ થયો છે. કેવું સુંદર તમારૂં વદન! કેવો સુંદર બાહુ-પાશ! બોલો મારા પ્રેમમાં તમે ખૂશને?"

આ રાણીના જેવી પરપુદ્‌ગલની પરિણતિ છે. એ તમને ચાહે છે; લલચાવે છે. 'ના' કહેશો? કે 'હા?' આનો ઉત્તર કરતા પહેલાં પરિણામ વિચારી લેજો. કેમ આમ વિચારવાનું? યાદ રાખજો, પરિણામ સુધી વિચારવાનું આ ભવમાં જ છે. ભેંસને, શ્વાનને આવો વિચાર જ કયાં છે? પરપરિણતિની લાલચમાં ફસાયો તો આજ સુધીમાં સંસારમાં જે અનુભવ્યું છે, જે દુર્દશા વેઠી છે, એવું જ ફરી મળશે.

પેલો બન્યો લટ્ટુ! રાણીએ પ્રેમથી પાપનું બીડું આપ્યું. એણે ચાવ્યું ને એ ચવાયો! કેમ? આ નીચ નાટક ચાલી રહ્યું છે, ત્યાં તો છડી સંભળાણી "બાઅદબ મહેરબાન! મહારાજાધિરાજને ઘણી ખમ્મા!' રાણી! ગભરાણી હવે! કયાંથી આને વિદાય કરે? સામે મોકલે તો તો રાજા સામે જ મળે! રાજા શું કરે ન એનું અને પોતાનું? રાણીએ એને સંતાડયો. કયાં? પાયખાનામાં! ચમકશો નહિ.

પાપ સાથે સંગ્રામ ખેલવાને બદલે સંધિ કરે એને આટલેથી નહિ પતે. જો જો આગળ, પાપની સંધિ બહુ ભુંડી! પૂર્વે એના જ ઉપર અનંત મૃત્યુ અનુભવ્યા છે. અરે! મૃત્યુ તો છેલ્લે છે, એ પહેલાં ય કયાં ઓછી આપદા છે? કુટુંબ કલેશ, પૈસાની હાડમારી, વૃદ્ધાવસ્થા, વ્યાધિ તેમજ એવા સના બીજા પ્રકારોનો કયાં તોટો છે?

આપની આંખોની સંધિ, સંપ અને સહાનુભૂતિ જીવને નામર્દ; નિઃસત્ત્વ અને નિર્ગુણી કરી નાખે છે. એમાંથી પછી એની અત્યંત નિરાધાર; ભયંકર દુઃખભરી અને રખડતી દુર્દશા સર્જાય છે. જેમ બહારના ચેતન કે જડ પદાર્થો મનગમતા મળે તો ઝટ એની સાથે સંધિ કરી મન વાતો કરવા માંડી પડે છે, હૂંફ અનુભવે છે, ઉલ્લાસમાં રહે છે. એમ દુનિયાના આરંભસમારંભના પાપો આહાર વિષય પરિગ્રહના પાપો, ક્રોધ ગર્વ વગેરે પાપો,—એ બધા આવી મળતા ઘેલો જીવ એની સાથે સંધિ કરી લે છે, એમાં હુંફ અનુભવે છે, ઉલ્લાસમાં આવી જાય છે. આ પાપસંધિ ઝળકતી હોય ત્યા એની સામે સંગ્રામ કયાં ખેલાય?

અંતભૂમિ :–શ્રેષ્ઠિપુત્ર બિચારો પાપમાં લપટાયો તો ગોંધાયો પાપખા ામાં કહો જો સારૂં શું? પાપ સામે લડવું અને થોડું સુખ જતું કરવું, થોડું દુઃખ વેઠી લેવું તે? કે પાપ સાથે સંધિ કરી મહા–દુઃખને ભેટવું તે? એમ ન કહેતા કે સંયોગ કયાં છે? બચાવ કયાં છે? આર્યભૂમિ છે, ત્યાં બચાવ પણ છે. શેલડી જેમ પીલો તેમ મધુર રસ આપે, ચંદન જેમ ઘસો–બાળો તેમ સુંગધી આપે એવા સંતો આ દેશમાં છે! અપમાન, કષ્ટ, ઉપસર્ગાદિની પરવા વિના અણમોલ હિતોપદેશ આપે છે. પ્રસંગે પ્રાણની પરવા ન કરે. એવાઓના પ્રતાપે આ દેશ હજી શાંતિ અનુભવે છે. ત્યારે બીજે ભયંકર હાયવોય ચાલુ છે. પણ હવે અહીં એની હવા પેઠી છે. મળ્યું છે જેને, તે એના બળ ઉપર ગંજના ગંજ એકઠા કરવા માગે છે! નથી મળ્યું તે હાયપીટ કરે છે! એ તો હજી દયાપાત્ર છે; પણ ગંજ ખડકનારને શું કહેવું? મુંબઈ શહેરમાં ગગનચુંબી મ્હેલાતોના માલીકો કેટલા? એકના રસોડે અનેકો જમતા હોય એવા કેટલા? એ લક્ષ્મીનંદનોને, આજે મુંબઈગાંના કેટલાક સાધર્મિક મધ્યમવર્ગની કઈ વિકટ દશા છે, તે જોવાની કે તેનો ઉદ્ધાર કરવાની ફુરસદ નથી! સાથે–

ાનું નથી, અને છતાં શા માટે આ દશા? પાપ સામે
ા-સંગ્રામ ખેલવાયોગ્ય આ ઉચ્ચ ભવ! એના સાચા
ય વિસારી પાપ સાથે દોસ્તી અને એની નિભર્યતાપૂર્વક
ા કેળવાય છે માટે. છતી શકિતએ પરમાર્થ કરવા નથી!

કામીની કારમી દશા :—પેલો પાયખામાં પેઠો. રાજા આવ્યો:
ા સાથે વળગ્યો વાતે. રાણી હવે એને પતાવી રવાના કરવા
ે છે, પણ ત્યાં રાજાને થઇ છે હાજત! કહે છે 'જરા શંકા
ી આવું, શું? પાયખાનામાં જવું છે. સાંભળીને રાણી તો
ત્ર વિમાસણમાં પડી; પણ પેલાને તો પાયખાનામાં ભય અને
મરામણ ગભરામણ વછૂટી! હવે બચવું શી રીતે? ઉપાય સુઝયો.
ાજ ન થાય એ રીતે નીચે વિષ્ટાની કુઈમાં મૂકવું પડતું! ત્યાં
ાગે શું? આજુબાજુ શું? ઉપરથી પડવાનું શું? વિષ્ટા વિષ્ટા,
વિષ્ટા! વિચારો કામીની કઈ દશા! બચ્યો તો ખરો, પણ
વેષ્ટાની કેદ! હવે બહાર પણ શે નીકળાય! ત્યારે ત્યાં ખાવાનું
ું? શું વિષ્ટા ખાય? રાણી મોંમાં અર્ધા આવેલા કોળીયા નાખે
તે ઝીલીને ખાય. ત્યાંને ત્યાં રહ્યે ભયંકર રોગો થયા! ચાઠાં પડયાં;
કોઢ થયો! દુર્ગંધમય મળમૂત્રના ઢગમાં દટાવાનું એટલે કંઈ
મામુલી વાત છે? કહો આવામાં રહી શકાય? જરાક દુર્ગંધ કે
અગવડમાં એમ થાય છે કે ભાઈ, આપણને આ ન ફાવે. મામુલી
પ્રતિકુલતામાં પણ એમ લાગે છે કે 'મારાથી સહન ન થાય આ.'
જરા જરામાં મન ઉકળી ઉઠે છે. એનું કારણ શું? એજ કે
સામે કોઈ મોટો ભય નથી દેખાતો. પેલાને રાજાની ભયંકર
રીબાવી રીબાવીને મારી નાંખવાની સજાનો મહાભય દેખાયો તો
વિષ્ટાની કુઈ પણ વધાવી લીધી અને સહન થઈ. તેમ નરકનો ભય,
અરે! અહીં બિચારા મરઘા, વાંદરા, વાછડા વગેરે પર વરસતા જે
જુલ્મો છે તેનો ભય દેખાય તો પછી ઘણું સહન થઈ શકે એમ છે.

ગર્ભમાં વેન્ટીલેશન :—કલ્પના કરો નરકની કૂઈમાં ફૂગ્યા

પાપની સાથેની સંધિ, સંગ અને સહાનુભૂતિ જીવને નામર્દ; નિઃસત્ત્વ અને નિર્ગુણી કરી નાખે છે. એમાંથી પછી એની અત્યંત નિરાધાર; ભયંકર દુઃખભરી અને રખડતી દુર્દશા સર્જાય છે. જેમ બહારના ચેતન કે જડ પદાર્થો મનગમતા મળે તો ઝટ એની સાથે સંધિ કરી મન વાતો કરવા મંડી પડે છે, હૂંફ અનુભવે છે, ઉલ્લાસમાં રહે છે. એમ દુનિયાના આરંભસમા-રંભના પાપો આહાર વિષય પરિગ્રહના પાપો, ક્રોધ ગર્વ વગેરે પાપો,–એ બધા આવી મળતા ઘેલો જીવ એની સાથે સંધિ કરી લે છે, એમાં હુંફ અનુભવે છે, ઉલ્લાસમાં આવી જાય છે. આ પાપસંધિ ઝળકતી હોય ત્યાં એની સામે સંગ્રામ ક્યાં ખેલાય

સંતભૂમિ :–શ્રેષ્ઠિપુત્ર બિચારો પાપમાં લપટાયો તો ગોંધાયે પાપખાડામાં કહો જો સારૂં શું? પાપ સામે લડવું અને થોડું સુખ જતું કરવું, થોડું દુઃખ વેઠી લેવું તે? કે પાપ સાથે સંધિ કરી મહા–દુઃખને ભેટવું તે? એમ ન કહેતા કે સંયોગ ક્યાં છે

[illegible] અને [illegible] નાગદં
[illegible] ની [illegible] અને [illegible] ની
[illegible] છે. [illegible] માંથી [illegible] ની
[illegible] અને [illegible] ની દુર્દશા
[illegible] મનગમતા ગળે
[illegible] છે. જેમ [illegible] કે [illegible] ગંડી પડે છે, ટૂંક
તો [illegible] ની સાથે [illegible] કરી મન [illegible] કરતા
[illegible] છે, [illegible] માં [illegible] છે. એમ દુનિયાના આરંભમાં
[illegible] પાપો [illegible] પાપો. કેમ ગર્વ વગેરે
[illegible] — [illegible] એની સાથે સંધિ કરી
લે છે, એમાં [illegible] અનુભવે છે. [illegible] માં આવી જાય છે. જ્યાં
પાપસંધિ જાગતી હોય ત્યાં એની સામે સંગ્રામ ક્યાં ખેલાય.

સંતભૂમિ :-- શ્રેષ્ઠિપુત્ર બિચારો પાપમાં લપટાયો તો ગોંધાયો
પાપખાડામાં કહો જો સારૂં શું ? પાપ સામે લડવું અને થોડું સુખ જતું કરવું, થોડું દુઃખ વેઠી લેવું તે ? કે પાપ સાથે સંધિ કરી મહા-દુઃખને ભેટવું તે ? એમ ન કહેતા કે સંયોગ ક્યાં છે ? બચાવ ક્યાં છે ? આર્યભૂમિ છે, ત્યાં બચાવ પણ છે. શેલડી જેમ પીલો તેમ મધુર રસ આપે, ચંદન જેમ ઘસો-બાળો તેમ સુગંધી આપે એવા સંતો આ દેશમાં છે ! અપમાન, કષ્ટ, ઉપસર્ગાદિની પરવા વિના અણમોલ હિતોપદેશ આપે છે. પ્રસંગે પ્રાણની પરવા ન કરે. એવાઓના પ્રતાપે આ દેશ હજી શાંતિ અનુભવે છે. ત્યારે બીજે ભયંકર હાયવોય ચાલુ છે. પણ હવે અહીં એની હવા પેઠી છે. મળ્યું છે જેને, તે એના બળ ઉપર ગંજના ગંજ એકઠા કરવા માગે છે ! નથી મળ્યું તે હાયપીટ કરે છે ! એ તો હજી દયાપાત્ર છે; પણ ગંજ ખડકનારને શું કહેવું ? મુંબઈ શહેરમાં ગગનચુંબી મ્હેલાતોના માલીકો કેટલા ? એકના રસોડે અનેકો જમતા હોય એવા કેટલા ? એ લક્ષ્મીનંદનોને, આજે મુંબઈમાંના કેટલાક સાધર્મિક મધ્યમવર્ગની કઈ વિકટ દશા છે, તે જોવાની કે તેનો ઉદ્ધાર કરવાની ફુરસદ નથી ! આથી

[illegible] તેની [illegible] અને [illegible] એનો નાશ
[illegible] એની [illegible] છે. એમાંની [illegible] એની
[illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] દુર્દશા
[illegible] છે. જેમ [illegible] કે [illegible] મનગમતા મળે
તો [illegible] એની સામે સંધિ કરી મન વાળો કરવા માંડી પડે છે. દુઃખ
[illegible] છે, [illegible] છે. જેમ દુનિયાના આરંભસમા-
[illegible] પાપો [illegible] [illegible] પરિગ્રહના પાપો, કામ ગર્વ વગેરે
[illegible] આવી [illegible] એની સામે સંધિ કરી
લે છે, એમાં સુખ અનુભવે છે, ઉદ્ધારમાં આવી જાય છે. આ
પાપસંધિ ગળતી હોય ત્યાં એની સામે સંગ્રામ ક્યાં ખેલાય?

સંતભૂમિ :–ઋષિપુત્ર બિચારો પાપમાં લપટાયો તો ગોંધાયો પાપખાડામાં કહો જો સારૂં શું? પાપ સામે લડવું અને થોડું સુખ જતું કરવું, થોડું દુઃખ વેઠી લેવું તે? કે પાપ સાથે સંધિ કરી મહા–દુઃખને ભેટવું તે? એમ ન કહેતા કે સંયોગ ક્યાં છે? બચાવ ક્યાં છે? આર્યભૂમિ છે, ત્યાં બચાવ પણ છે. શેલડી જેમ પીલો તેમ મધુર રસ આપે, ચંદન જેમ ઘસો–બાળે તેમ સુંગધી આપે એવા સંતો આ દેશમાં છે! અપમાન, કષ્ટ, ઉપસર્ગાદિની પરવા વિના અણમોલ હિતોપદેશ આપે છે. પ્રસંગે પ્રાણની પરવા ન કરે. એવાઓના પ્રતાપે આ દેશ હજી શાંતિ અનુભવે છે. ત્યારે બીજે ભયંકર હાયવોય ચાલુ છે. પણ હવે અહીં એની હવા પેઠી છે. મળ્યું છે જેને, તે એના બળ ઉપર ગંજના ગંજ એકઠા કરવા માગે છે! નથી મળ્યું તે હાયપીટ કરે છે! એ તો હજી દયાપાત્ર છે; પણ ગંજ ખડકનારને શું કહેવું? મુંબાઈ શહેરમાં ગગનચુંબી મ્હેલાતોના માલીકો કેટલા? એકના રસોડે અનેકો જમતા હોય એવા કેટલા? એ લક્ષ્મીનંદનોને, આજે મુંબઈગાંના કેટલાક સાધર્મિક મધ્યમવર્ગની કઈ વિકટ દશા છે, તે જોવાની કે તેનો ઉદ્ધાર કરવાની ફુરસદ નથી!

પૂર્વજન્મની પાપસંધિ જ અહીં ત્રાસ આપે; ધર્મસંધિ તો ગ દે :–પાપ સાથે સંધિ કરતાં, દોસ્તી કરતાં માણસને ખ્યાલ ી રહેતો કે આનાં પરિણામ કેવાં કટુ આવશે ! કદાચ આપણને પણાં પૂર્વ-જન્મની દુર્દશાઓ આજે યાદ નથી આવતી છતાં ણ સામે દુનિયાના બીજા જીવોની તો વિવિધ વિકરાળ દુર્દશા ાય છે ને ? એ શાથી ? આપણે સુખી અને એ મહાત્રાસમાં ડતા કેમ ? કારણ વિના કાર્ય બને નહિ. કહો કે, પૂર્વની પસંધિ જ અહીં ત્રાસ આપે. ધર્મસંધિ તો સુખ દે. શ્રેષ્ઠીપુત્ર યખાનાની ક્રૂઈમાં પડયો અને રહ્યો ત્યાં. એને ય એમ થાય ને અહો મારા કરતાં નગરના ગરીબ ભલા કે એમને આ ોગવવું નહિ ! તેમજ એ પણ સમજી શકે ને કે મારા આ ો રાણીના મોહમાં ફસાવાને લીધે જ ઉપન્યા ? એમ આર્ય નવ સમજી શકે છે. સંસારમાં આપણને ભોગવવા પડતાં મા દુઃખોની પાછળ કારણભૂત આપણા પોતાના જ ભયંકર પ-કાર્યો છે કે પાપની સંધિ છે; પાપની ભયંકર લગની એ લગની મિટાવવા એની સામે ઝગડવું પડશે. તેય જીવન-ર ઝગડવાનું ! એનું નામ પાપની સામે જીવનસંગ્રામ.

પાપ સામે લડવાના ઉપાય: પરની જરૂરીયાત ઘટાડો :–પ સામે લડવા શું કરવાનું ? પરવસ્તુની સંગત ઓછી વાની. પરવસ્તુની જરૂરીયાત ઘટાડવાની. કેમ ? કહો, પરવસ્તુ ટે જ પાપ ઉભાં થાય છે. પછી પાપની પાછળ દુઃખ આવે જગતના દુઃખોની પાછળ કારણ તપાસો તો પરવસ્તુ અને પ સાથે સંધિનું જ કારણ દેખાશે. પરવસ્તુની આશામાં પડો ને દુઃખ ન મળે એ બનવા જોગ નથી. કેમ કે પરવસ્તુ ાતર પાપની સંધિ કરવી પડે છે. શ્રેષ્ઠિપુત્રે પરવસ્તુ એવી ી સાથે સુખભોગની આશા કરી, ત્યાં દુરાચાર સાથે સંધિ રણામ કેવું આવ્યું ? રાજપગલે મહાવિમા-

જેવાનું. જોકે શું ? ... ની ગટરની દુર્ગંધમાં કંઈ કંઈ ગાય છે. ત્યારે માણસ તો એવી દુર્ગંધોમાં નાક ગયે તેવું ફાટે, તો પણ ઉપરથી પાણા નાના નાના મળમૂત્ર પડવાનું ચાલુ! માણસ ગમે તેવો શેક મારે કે 'મારાથી તો જરીક પણ દુર્ગંધ ન સહન થાય;' પણ ગર્ભમાં કઈ દશા હતી ? ત્યારે નગીને જો આવી સ્થિતિમાં જીવ મૂકાયો, તો પછી ત્યાં કેટલાગણું સહન કર્યે જ છુટકો ! એની સાતનમાં જીવ ફગવી મરી થોડું જવાય છે ? આજે ય પાકીસ્તાની જો વરશી, તો ત્યાં કેઈ કડવા અનુભવો માણસોએ કર્યા જ ને ? ઘર લૂંટાયા, સંબંધી ગયા, મિલ્કત ગઈ.... છતાં મરાયું ? ના, મરવાનું દુઃખ મોટું છે. ખેર ! પેલી ગટરની જેમ ગર્ભની ગટર છે. મોટા ચક્રવર્તીને પણ પહેલાં માના પેટમાં રહેવાની અવસ્થા કેવી ? ભલે એ નવેસરથી ત્યાં જન્મ્યો, તેથી બીજું સારૂ કાંઈ જોયું નથી. એટલે જ જ્યાં ઉત્પન્ન થયો ત્યાં મૂઢ થઈને મસ્ત છે એમ કહો. પરંતુ માતાની કુક્ષીમાં હાલ કેવા ? ત્યાં બારી-બારણા કે વેન્ટીલેશન ખરા ? મખમલની ગાદીઓ ખરી ? ગુલાબ-ચંપાની સુવાસ ખરી ત્યાં ? કશું જ નહિ. ચારે બાજુ ગંદવાડની ખાઈ ! એની વચમાં ઉંધે માથે અને ટુંટીયું વાળેલા પગે રહેવાનું ! રહેવાનું કેટલું ? કલાક બે કલાક ? ના, ખાસા નવ મહિના ઉપર ! શું એ બધું દુઃખ નહિ ? ત્યાં ખાવા શું મળે ? માતાના શરીરની અંદર ગંદા બનેલા પદાર્થ ! સ્થાન, ખાન, પવન, દેહઢાંકણ બધું જ ગંદવાડને ? આવા ગર્ભ-ગંદવાડમાં કેટલીવાર જઈ રહી આવ્યા ? અનંતી અનંતીવાર ! કેમ જવું પડયું ? વિષયસુખોની વૃદ્ધિમાં પાપ સાંસંધિ કરી તેથી મનમાની સ્ત્રીઓ મળી, એના ચામડામાં અને રાગમાં લોભાયા, ઘસડાયા, અને એકમેક થયા તેથી નવા ગર્ભગમનની તૈયારી થઈ ગઈ. મરીને ત્યાં ગયા. પાછા ત્યાંથી બહાર પડતાં સખણા ન રહ્યા. ફેર નારીના રૂપરંગમાં ફસાયા ! તો ફેર નવા ગર્ભમાં પુરાવાની તૈયારી.

પૂર્વભવની પાપસંધિ જ આંહીં ત્રાસ આપે; ધર્મસંધિ તો સુખ દે :—પાપ સાથે સંધિ કરતાં, દોસ્તી કરતાં માણસને ખયાલ નથી રહેતો કે આનાં પરિણામ કેવાં કટુ આવશે ' કદાચ આપણને આપણાં પૂર્વ-જન્મનાં દુર્દશાઓ આજે યાદ નથી આવતી છતાં એમ સામે દુનિયાના બીજા જીવોની નો વિવિધ વિકરાળ દુર્દશા દેખાય છે ને ? એ શાથી ? આપણે સુખી અને એ મહાત્રાસમાં સબડતા કેમ ? કારણ વિના કાર્ય બને નહિ કહો કે, પૂર્વની પાપસંધિ જ આંહીં ત્રાસ આપે. ધર્મસંધિ તો સુખ દે. શ્રેષ્ઠીપુત્ર પાયખાનાની કૂંડીમાં પડ્યો અને રહ્યો ત્યાં. એને ય એમ થાય ને કે અહો મારા કરતાં નગરના ગરીબ ભલા કે એમને આ વિટંબણા નહિ ! તેમજ એ પણ સમજી શકે ને કે મારા આ દુઃખો રાણીના મોહમાં ફસાવાને લીધે જ ઊપન્યા ? એમ આર્ય માનવ સમજી શકે છે. સંસારમાં આપણને ભોગવવા પડતાં કારમા દુઃખોની પાછળ કારણભૂત આપણા પોતાના જ ભયંકર પાપ-કાર્યો છે કે પાપની સંધિ છે; પાપની ભયંકર લગની છે; એ લગની મિટાવવા એની સામે ઝગડવું પડશે. તેય જીવન-ભર ઝગડવાનું ! એનું નામ પાપની સામે જીવનસંગ્રામ.

પાપ સામે લડવાના ઉપાય : પરની જરૂરીયાત ઘટાડો :— પાપ સામે લડવા શું કરવાનું ? પરવસ્તુની સંગત ઓછી કરવાની. પરવસ્તુની જરૂરીયાત ઘટાડવાની. કેમ ? કહો, પરવસ્તુ માટે જ પાપ ઊભાં થાય છે. પછી પાપની પાછળ દુઃખ આવે છે જગતના દુઃખોની પાછળ કારણ તપાસો તો પરવસ્તુ અને પાપ સાથે સંધિનું જ કારણ દેખાશે. પરવસ્તુની આશામાં પડો અને દુઃખ ન મળે એ બનવા જોગ નથી. કેમ કે પરવસ્તુ ખાતર પાપની સંધિ કરવી પડે છે. શ્રેષ્ઠિપુત્રે પરવસ્તુ એવી
...થે સુખભોગની આશા કરી, ત્યાં દુરાચાર સાથે સંધિ
...ાય. તો પરિણામ કેવું આવ્યું ? રાજપગલે મહાવિમા-

ફેલાવું. એટલે ગંદી [illegible] ની [illegible] દુર્ગંધમાં કંઈ કંઈ થાય છે, ત્યારે નાક તો. ફેર દુર્ગંધ આવતાં નાક ગમે તેવું કરે, તો પણ ઉપરથી પાણી [illegible] ગળગળ પડવાનું ચાલુ! માણસ ગમે તેવો શેક મારે કે 'મારાથી તો જરીક પણ દુર્ગંધ ન સહન થાય;' પણ ગર્ભમાં કઈ દશા હતી? ત્યારે નાશીને જો આવી સ્થાનમાં જીવ મૂકાયો, તો પછી ત્યાં કેટલાગણું સહન કર્યે જ છુટકો? એની હાલતમાં જીવ ફગરી મરી થોડું જવાય છે? આજે ય પાકીસ્તાની જો વસ્તી, તો ત્યાં કેઈ કડવા અનુભવો માણસોએ કર્યા જ ન? ઘર લૂંટાયા, સંબંધી મર્યા, મિલ્કત ગઈ.... છતાં મરાયું? ના, મરવાનું દુઃખ મોટું છે. ખેર! પેલી ગટરની જેમ ગર્ભની ગટર છે. મોટા ચક્રવર્તીને પણ પહેલાં માના પેટમાં રહેવાની અવસ્થા કેવી? ભલે એ નવેસરથી ત્યાં જન્મ્યો, તેથી બીજું સારૂં કાંઈ જોયું નથી. એટલે જ જ્યાં ઉત્પન્ન થયો ત્યાં મૂઢ થઈને મસ્ત છે એમ કહો. પરંતુ માતાની કુક્ષીમાં હાલ કેવા? ત્યાં બારી–બારણા કે વેન્ટીલેશન ખરા? મખમલની ગાદીઓ ખરી? ગુલાબ–ચંપાની સુવાસ ખરી ત્યાં? કશું જ નહિ. ચારે બાજુ ગંદવાડની ખાઈ! એની વચમાં ઉંધે માથે અને ટુંટીયું વાળેલા પગે રહેવાનું! રહેવાનું કેટલું? કલાક બે કલાક? ના, ખાસા નવ મહિના ઉપર! શું એ બધું દુઃખ નહિ? ત્યાં ખાવા શું મળે? માતાના શરીરની અંદર ગંદા બનેલા પદાર્થ. સ્થાન, ખાન, પવન, દેહઢાંકણ બધું જ ગંદવાડને? આવા ગર્ભ–ગંદવાડમાં કેટલીવાર જઈ રહી આવ્યા? અનંતી અનંતી વાર! કેમ જવું પડયું? વિષયસુખોની વૃદ્ધિમાં પાપ સાથે સંધિ કરી તેથી મનમાની સ્ત્રીઓ મળી, એના ચામડામાં અને રાગમાં લોભાયા, ઘસડાયા, અને એકમેક થયા તેથી નવા ગર્ભ-ગમનની તૈયારી થઈ ગઈ. મરીને ત્યાં ગયા. પાછા ત્યાંથી બહાર પડતાં સખણા ન રહ્યા. ફેર નારીના રૂપરાગમાં ફસાયા! તો ફેર નવા ગર્ભમાં પુરાવાની તૈયારી.

[illegible]
અનેક બન્યા છે. એમાંથી કોઈપણ [illegible] લાગો. જેમ
કૈવલ્યનો ખ્યાલ. વૈરાગ્ય ભાવના, [illegible] વિચાર,
નિર્મળ આત્મસ્વભાવનું સ્મરણ, [illegible] પરમાત્માની આજ્ઞાનો
પ્રેમ, વગેરે વગેરે બતાવનારા અનેક ઉપાય છે પણ એટલી કે
આપ સાથેની સંધિ હવે છોડો. એની સાથે તો હવે જીવન-
સંગ્રામ જેડો. આ કૈવલ્યનો ખ્યાલ વગેરે એકેક ઉપાયને
વારંવાર મંથનથી, રટણાથી હૃદયમાં ઠસાવવો પડશે. પણ છે
બહુ ઉપયોગી હોં. યાદ રહી ગયા ને !

જુઓ ત્યારે હવે પેલો શ્રેષ્ઠી પુત્રની દશા. કેટલાય દિવસથી વિષ્ટમાં સડી રહ્યો છે. જ્યારે કંઈ ધોવાનું કે વર્ષાનું પાણી ઝીંકાયું ત્યારે મેલા ભેગો એ તણાયો ! નીકળ્યો નગરની બહાર ! પણ મૂર્છિત થઈ પડ્યો છે. પાછો ભૂત જેવો દેખાય છે ! દાસીના જોવામાં આવ્યો કર્યો ઘર ભેગો. ઓળખાય નહિ એવો થઈ ગયેલો. બાપ શ્રીમંત હતો. રસાયનો અને લક્ષપાકાદિ કિંમતી ઔષધોથી દીકરાને ક્રમે કરીને હતો તેવો સાજો કર્યો.

[illegible] ... કોઈ [illegible] ... [illegible] ... આવીને [illegible] ... [illegible] ... કરી [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... હું [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... અહીં રાજકુમાર [illegible] પૂછે છે.

"ભગવાનમાં તમે જોયે તો તમારી કોઈ બીજી [illegible] ઉપર અનુરાગ કર્યો, પ્રેમ કર્યો, અને એના પરિણામે મારે ફરી બીજી માતાના ગર્ભાશયમાં જવાનું થયું. ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો. ત્યાં વળી બીજી સ્ત્રીઓને અનુરાગમાં ફસાવ્યા કર્યો અને એનાથી ફરી ગર્ભમાં પેસવાનું આવ્યું. હું તમને પૂછું છું [illegible] અનુરાગ કેવો છે? ફરી ગર્ભમાં પેસવાનું છે એવો નહિ ને?"

પરણીને આવેલી રાજકુમારીઓ જો શાણી હોય, વિચારક હોય તો સંસારાંતરના પ્રશ્નનો શો ઉત્તર દે? કુમારનો પ્રશ્ન કેવો છે! તમે જે પ્રેમ કેળવો છો, જે પ્રેમ ધરવો છો, એનાથી ફરી પાછી નવા ગર્ભાગમની તૈયારી નથી કરવી પડે ને? ફરી પાછા જન્મ-મરણ અહીં જવાનો ને?' કુમારના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શું 'હા' કહેવાય? શાણી તો કહે નહિ. ખાલી હીરા જેવી વાત છે કે એમ જો જન્મ-મરણ વધતાં હોત અને મોક્ષ અટકતા હોત તો તો આપણે એવા પ્રેમમાં તો [illegible] (નિર્વાણ) [illegible] તેથી ખોળતા ન હોત! અરે! આખો સંસાર હોત! [illegible] કામરાગના કારણે જ

પડી ટેવ તે તો ટળે કેમ ટાળી :– પાછા ભાઈસાહેબ બની ઠનીને એક વખત ફરવા નીકળ્યા છે. મહેલ આગળ આવ્યો. રાણીને પાછો ગમ્યો. ફરી રાણીએ દાસી મારફત બોલાવ્યો. હવે ન જાય ને? પણ આ તો ગમાર, તે ગયો! પડી ટેવ ટળે? માટે તો જ્ઞાનીઓ કહે છે, ખોટી વૃત્તિથી તથા નરસી પ્રવૃત્તિથી દૂર રહો. એ બલા છે. પેલો ગયો....ફરી રાજા આવ્યો....ફરી પાયખાનું, કૂઈ, જર્જરિત થવું! એનું એ ફરી પાછો સાજો; તે ફરી ફરવા નીકળ્યો, આવી પરંપરા! નરકની કૂઈમાં જઈ જઈને ઝંપલાવાનું એવી દશામાં પણ વારંવાર એ જતો. શું એ સારૂં કર્યું? અહીં રાજકુમાર સમરાદિત્ય પૂછે છે.

"ભવાંતરતાં તમે નહિ તો તમારી કોઈ બીજી બહેનોએ મારા પર અનુરાગ કર્યો, પ્રેમ કર્યો; અને એના પરિણામે મારે બીજી બીજીની ગર્ભગટરમાં જવાનું થયું. ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો. ત્યાં વળી બીજી બીજીએ અનુરાગમાં ફસાવ્યા કર્યો અને તેથી ફરી ફરી ગર્ભમાં ગોંધાવાનું ચાલુ રહ્યું. હું તમને પૂછું છું તમારો હાલનો અનુરાગ કેવો છે? મારે ફરી ગર્ભમાં ગોંધાવું પડે એવો નહિ ને?"

પરણીને આવેલી રાજકુમારીઓ જો શાણી હોય, વિચારક હોય તો સમરાદિત્યના પ્રશ્નનો શો ઉત્તર દે? કુમરનો પ્રશ્ન કેવો છે! 'તમે જે પ્રેમ દેખાડો છો, જે પ્રેમ ધરવો છો: એનાથી હવે મારે નવા ગર્ભગમની તૈયારી નાહ કરવી પડે ને? હવે એથી જન્મ-મરણો અટકી જવાનો ને?' કુમારના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શું 'હા' કહેવાય? શાણા તો કહે નહિ. આવી દીવા જેવી વાત છે કે એમ જો જન્મ–મરણ ટળતાં હોત અને મોક્ષ મળતા હોત તો તો આપણે એવા પ્રેમમાં તો એક્સપર્ટ (નિષ્ણાત) છીએ તેથી રખડતા ન હોત! અરે! આખો સંસાર બંધ પડી ગયો હોત! અરસપરસના કામરાગના કારણે જ

પડી ટેવ તે તો ટળે કેમ ટાળી :– પાછા ભાઈસાહેબ બાણી હલીને એક વખત ફરવા નીકળ્યા છે. મહેલ આગળ આવ્યો. રાણીને પાછો ગમ્યો. ફરી રાણીએ દાસી મારફત બોલાવ્યો. હવે ન જાય ને? પણ આ તો ગમાર, તે ગયો! પડી ટેવ ટળે? માટે તો જ્ઞાનીઓ કહે છે, ખોટી વૃત્તિથી તથા નરસી પ્રવૃત્તિથી દૂર રહો. એ બલા છે. પેલો ગયો....ફરી રાજા આવ્યો....ફરી પાયખાનું, ફૂઈ, જર્જરિત થયું! એનું એ ફરી પાછો સાજો; તે ફરી ફરવા નીકળ્યો, ચાલી પરંપરા! નરકની કૂઈમાં જઈ જઈને રિબાવાનું એવી દશામાં પણ વારંવાર એ જતો. શું એ સારૂં છું? અહીં રાજકુમાર સમરાદિત્ય પૂછે છે.

"ભવાંતરતાં તમે નહિ તો તમારી કોઈ બીજી બહેનોએ મારા પર અનુરાગ કર્યો, પ્રેમ કર્યો; અને એના પરિણામે મારે બીજી બીજીની ગર્ભગટરમાં જવાનું થયું. ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો. ત્યાં વળી બીજી બીજીએ અનુરાગમાં ફસાવ્યા કર્યો અને તેથી ફરી ફરી ગર્ભમાં ગોંધાવાનું ચાલું રહ્યું. હું તમને પૂછું છું તમારો હાલનો અનુરાગ કેવો છે? મારે ફરી ગર્ભમાં ગોંધાવું પડે એવો નહિ ને?"

પરણીને આવેલી રાજકુમારીઓ જો શાણી હોય, વિચારક હોય તો સમરાદિત્યના પ્રશ્નનો શો ઉત્તર દે? કુમરનો પ્રશ્ન કેવો છે! 'તમે જે પ્રેમ દેખાડો છો, જે પ્રેમ ધરવો છો. એનાથી હવે મારે નવા ગર્ભગમની તૈયારી નહિ કરવી પડે ને? હવે એથી જન્મ-મરણો અટકી જવાનો ને?' કુમારના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શું 'હા' કહેવાય? શાણા તો કહે નહિ. આવી દીવા જેવી વાત છે કે એમ જો જન્મ-મરણ ટળતાં હોત અને મોક્ષ મળતા હોત તો તો આપણે એવા પ્રેમમાં તો એક્સપર્ટ (નિષ્ણાત) છીએ તેથી રખડતા ન હોત! અરે! આખો સંસાર બંધ પડી ગયો હોત! અરસપરસના કામરાગના કારણે જ

[illegible]

અનેક રસ્તા છે. એમાંથી કેટલાક [illegible] હાથો. ઉત્તમ કુલવટનો ખ્યાલ, વૈરાગ્ય ભાવના, પાપનાં કટુ ફળનો વિચાર, નિર્મળ આત્મસ્વભાવનું સ્મરણ, પરમતારક પરમાત્માની આજ્ઞાનો પ્રેમ, વગેરે વગેરે બચાવનારા અનેક ઉપાય છે. વાત એટલી કે પાપ સાથેની સંધિ હવે છોડો. એની સામે તો હવે જીવનસંગ્રામ ખેડો. આ કુલવટનો ખ્યાલ વગેરે એકેક ઉપાય પારંવાર મંથનથી, રટણાથી હૃદયમાં ઠસાવવો પડશે. પણ બહુ ઉપયોગી હોં. યાદ રહી ગયા ને!

જુઓ ત્યારે હવે પેલો શેઠી પુત્રની દશા. કેટલાય દિવસથી વિષ્ટમાં સડી રહ્યો છે. જ્યારે ફૂઈ ધોવાનું કે વર્ષાનું પાણી ઝીંકાયું ત્યારે મેલા ભેગો એ તણાયો! નીકળ્યો નગરની બહાર પણ મૂર્છિત થઈ પડ્યો છે. પાછો ભૂત જેવો દેખાય છે! દાસીના જોવામાં આવ્યો. કર્યો ઘર ભેગો. ઓળખાય નહિ એવો થઈ ગયેલો. બાપ શ્રીમંત હતો. રસાયનો અને લક્ષપાકાદિ કિંમતી ઔષધોથી દીકરાને ક્રમે કરીને હતો તેવો સાજો કર્યો.

પરી દેવ તે તો હવે કેમ ટાળી :— પાછા ભાઈસાહેબ બાળી સૌને એક વખત ફરવા નીકળ્યા છે. મહેલ આગળ આવ્યો. અંતે પાછો ગયો. ફરી રાણીઓ દાસી મારફત બોલાવ્યો. હવે તો થાય ને ? પણ આ તો ગમાર, તે ગયો ! પડી ટેવ ટળે ? એ તો જ્ઞાનીઓ કહે છે, ખોટી વૃત્તિથી તથા નરસી પ્રવૃત્તિથી ફરી રહો. એ ભલા છે, પેલો ગયો....ફરી રાત આવ્યો....ફરી પરણ્યું, ફરી જન્માંતરિત થયું ! એવું એ ફરી પાછો ચાલ્યો; તે ફરી ફરવા નીકળ્યો, ચાલી પરંપરા ! નરકની કુક્ષિમાં જઈ જઈને ગંધાવાનું એવી દશામાં પણ વારંવાર એ જતો. શું એ સારું કર્યું ? અહીં રાજકુમાર અમરાદિત્ય પૂછે છે.

"ભવાંતરમાં તમે નહિ તો તમારી કોઈ બીજી બહેનોએ મારા પર અનુરાગ કર્યો, પ્રેમ કર્યો; અને એના પરિણામે મારે બીજી બીજીના ગર્ભગટરમાં જવાનું થયું. ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો. ત્યાં વળી બીજી બીજીએ અનુરાગમાં ફસાવ્યા કર્યો અને તેથી ફરી ફરી ગર્ભમાં ગોંધાવાનું ચાલુ રહ્યું. હું તમને પૂછું છું તમારો હાલનો અનુરાગ કેવો છે ? મારે ફરી ગર્ભમાં ગોંધાવું પડે એવો નહિ ને ?"

પરણીને આવેલી રાજકુમારીઓ જો શાણી હોય, વિચારક હોય તો અમરાદિત્યના પ્રશ્નનો શો ઉત્તર દે ? કુમારનો પ્રશ્ન કેવો છે ! 'તમે જે પ્રેમ દેખાડો છો, જે પ્રેમ ધર્યો છો, એનાથી હવે મારે નવા ગર્ભગમની તૈયારી નહિ કરવી પડે ને ? હવે એથી જન્મ-મરણો અટકી જવાનો ને ?' કુમારના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શું 'હા' કહેવાય ? શાણા તો કહે નહિ. આવી તીવ્ર જેવી વાત છે કે એમ જો જન્મ-મરણ ટળતાં હોત અને મોક્ષ ...તો તો આપણે એવા પ્રેમમાં તો એકસરખા ... તેથી રખડતા ન હોત ! અરે ! આખો સંસાર ...યો હોત ! અરસપરસના કામરાગના કારણે જ

... ૭. આમાંથી કેટલાનું ગ્રહણ ... હશો. ઉત્તમ ફેલવટનો ખ્યાલ. વૈરાગ્ય ભાવના, ભોગનાં કટુ ફળનો વિચાર. નિર્મળ આત્મસ્વભાવનું સ્મરણ, પરમતારક પરમાત્માની આજ્ઞાનો પ્રેમ, વગેરે વગેરે બચાવનારા અનેક ઉપાય છે વાત એટલી કે પાપ સાથેની સંધિ હવે છોડો. એની સામે તો હવે જીવન સંગ્રામ જેડો. આ ફેલવટનો ખ્યાલ વગેરે એકેક ઉપાય બહુ ઉપયોગી છે. વારંવાર મંથનથી, રટણાથી હૃદયમાં ઠસાવવો પડશે. પણ છે યાદ રહી ગયા ને!

જુઓ ત્યારે હવે પેલો શેઠ પુત્રની દશા. કેટલાય દિવસથી વિષ્ટમાં સડી રહ્યો છે. જ્યારે કોઈ ધોવાનું કે વર્ષાનું પાણી ભીંજાયું ત્યારે મેલા ભેગો એ તણાયો! નીકળ્યો નગરની બહાર! પણ મૂર્છિત થઈ પડ્યો છે. પાછો ભૂત જેવો દેખાય છે! દાસીના જોવામાં આવ્યો. કર્યો ઘર ભેગો. ઓળખાય નહિ એવો થઈ ગયેલો. બાપ શ્રીમંત હતો. રસાયનો અને લક્ષપાકાદિ કિંમતી ઔષધોથી ધીરાને ક્રમે કરીને હતો તેવો સાજો કર્યો.

વૈરાગ્યવાણી અને અધ્યાત્મવાણીનું
રસપાન કરવા
આજે જ....

દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિકના
ગ્રાહક બનો.

પ્રત્યેક શનિવારે પ્રગટ થતા આ
સાપ્તાહિકના પાને પાને પૂજ્યપાદ આચાર્ય
શ્રી ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ,
આત્માની શુદ્ધિ
આરાધનાની વિશુદ્ધિ
અને
શુભ ભાવોનું સાતત્ય
જળવાઈ રહે તે રીતે
અધ્યાત્મવાણી પીરસી રહ્યા છે.

વાર્ષિક લવાજમ
માત્ર રૂપિયા
દસ

આજીવન સભ્ય
રૂપિયા એકસો એકાવન

* દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિક *
કુમારપાળ વિ. શાહ
૬૮, ગુલાલવાડી,
મુંબઈ-૪૦૦૦૦૪

વૈરાગ્યવાણી અને અધ્યાત્મવાણીનું
રસપાન કરવા
આજે જ....

દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિકના
ગ્રાહક બનો.

પ્રત્યેક શનિવારે પ્રગટ થતા આ
સાપ્તાહિકના પાને પાને પૂજ્યપાદ આચાર્ય
શ્રી ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ.
આત્માની શુદ્ધિ
આરાધનાની વિશુદ્ધિ
અને
શુભ ભાવોનું સાતત્ય
જગાવાઈ રહે તે રીતે
અધ્યાત્મવાણી નીતરી રહ્યા છે.

વાર્ષિક લવાજમ
માત્ર રૂપિયા
દસ

આજીવન સભ્ય
રૂપિયા એકસો એકાવન

* દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિક *
કુમારપાળ વિ. શાહ
૬૮, ગુલાલવાડી,
મુંબઈ-૪૦૦૦૦૪